

BARAZA LA WAWAKILISHI ZANZIBAR

Simu Nam. + 255 24 2230602/1
Fax Nam. + 255 24 2230215
Tovuti: www.zanzibarassembly.go.tz

SANDUKU LA BARUA 902,
ZANZIBAR
Barua Pepe: zahore@zanlink.com

RIPOTI YA KAMATI TEULE YA KUCHUNGUZA UPOTEVU WA NYARAKA ULITOKEA KATIKA TAASISI YA NYARAKA NA KUMBUKUMBU ZA TAIFA ZANZIBAR.

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI.

Kamati Teule ya Kuchunguza Upotevu wa Nyaraka imeundwa na Baraza la Wawakilishi katika Mkutano wa Kumi na Tano wa Baraza la Nane ambao ulikuwa mahususi kwa ajili ya Kujadili ripoti za Serikali na hoja za Kamati za Kudumu za Baraza la Wawakilishi. Kamati hiyo imeundwa kwa mamlaka iliyonayo Baraza ambayo ni kwa mujibu wa Kanuni ya 120 ya Kanuni za Kudumu za Baraza la Wawakilishi, Toleo la mwaka 2012.

1.1 Chimbuko la Kamati Teule.

Kamati Teule ya Kuchunguza Upotevu wa Nyaraka imeasisiwa na hoja ya Mhe. Ussi Jecha Simai ambaye ni Mwenyekiti wa Kamati ya Katiba, Sheria na Utawala ya Baraza la Wawakilishi aliyoitowa mnamo tarehe 28/01/2014 wakati akiwasilisha muhtsari wa ripoti ya Kamati hiyo kuhusu Wizara ya Nchi, Afisi ya Rais Kazi na Utumishi wa Umma.

Wakati wa Kuwasilisha ripoti hiyo Mwenyekiti aliliomba Baraza kufanya maamuzi ya kuunda Kamati Teule ambayo itafanya kazi ya kwenda kuchunguza suala la upotevu wa nyaraka za Serikali uliotokea katika Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za Taifa iliyopo Kilimani. Mhe. Ussi alieleza yafuatayo:

“Mhe. Spika, tunataka tutumie kanuni ya 120 ya Kanuni zetu, kwamba na sisi tuna Mamlaka na uwezo wa kuunda Kamati Teule kwa ajili ya uchunguzi. Serikali watachunguza kwa upande wao na sisi kama wajumbe wa Baraza la Wawakilishi ambao tunawabeba wananchi, mimi nahisi tuna wajibu wa kwenda kuangalia katika eneo hili. Kwa hivyo, Mhe Spika, nakuomba ukubaliane na wazo letu la kuundwa kwa Kamati Teule ili tuisaidie kazi Serikali...”

Hoja hii iliungwa mkono na kuchangiwa na wajumbe mbali mbali kama ifuatavyo:

- **Mhe. Hamza Hassan Juma**

Katika mchango wake aliunga mkono hoja ya kuundwa Kamati Teule kwa lengo la kuchunguza kadhia hii na alisema:-

“Mheshimiwa (Spika) hii kadhia imefanywa na watendaji wa Wizara, tukisema tuiachie Serikai ikachunguze tuna tabia ya kufumbiana macho. Mimi nadhani chombo chako hiki kwa kutumia Kanuni hii ya 120 nimeisoma hapa basi Baraza lako tukufu Mhe. Spika, tuunde Kamati Teule tukachunguze kadhia ile na tukachunguze...sababu gani..”

- **Mhe. Ismail Jussa Ladhu**

Naye aliendelea kuunga mkono hoja ya kuundwa Kamati Teule na katika mchango wake alisema:-

“Mheshimiwa Spika, katika suala hili mimi hata nikisimama kuunga mkono hoja ya kuundwa Kamati Teule mara nyingi huwa nishatafakari sana na ningetegemea katika hali ya kawaida nisingelisema tuiachie Kamati ya Kisekta. Lakini Kamati yenyewe ya sekta inasemaje, kwa hili iundwe Kamati Teule ikachunguze. Sasa mimi naliunga mkono kwanza pendekezo hili...”

- **Mhe. Salmin Awadh Salmin**

Wakati akichangia hoja ya Mwenyekiti wa Kamati ya Katiba, Sheria na Utawala, alikubaliana na hoja iliyotolewa na Mwenyekiti ya kuundwa Kamati Teule ikachunguze na alisema:-

“...nakubaliana na hoja ya Mwenyekiti wa Kamati na wajumbe wote kuunda Kamati (Teule) itakayoweza kuchunguza jambo lile. Kwa sababu pale nyaraka haziibiwi zinachukuliwa...”

1.2 Muundo wa Kamati Teule ya Nyaraka

Katika Mkutano huo wa Kumi na Tano kikao cha tano cha Baraza la Wawakilishi ambapo baada ya Baraza kuridhia, Mheshimiwa Spika aliteua wajumbe watano kuunda Kamati hiyo kama ifuatavyo:

- i. Mhe. Mahmoud Mohammed Mussa
- ii. Mhe. Ussi Jecha Simai.
- iii. Mhe. Ashura Shariff Ali.

- iv. Mhe. Wanu Hafidh Ameir.
- v. Mhe. Mohammed Haji Khalid.

Kwa mujibu wa kanuni ya 122(6) Katibu wa Baraza aliteua makatibu wa Kamati wawili kutoka miongoni mwa watumishi wa Baraza ambao ndiyo waratibu wa shughuli za Kamati, makatibu hao ni:

- i. Ndg. Khamis Hamadi Haji; na
- ii. Ndg. Latifa Saleh Suleiman.

Katika kutekeleza matakwa ya Kanuni ya 120 (4), inayotaka wajumbe wa Kamati kuchagua Mwenyekiti katika mkutano wao wa kwanza, hivyo katika mukutano wa kwanza wa mwezi Febuari, 2014, wajumbe wa Kamati walimchagua Mhe. Mahmoud Mohammed Mussa kuwa Mwenyekiti wa Kamati hiyo.

1.3 Hadidu Rejea za Kamati Teule.

Kamati Teule ya Kuchunguza Upotevu wa Nyaraka imepewa hadidu rejea mbili za kufanyiakazi ambazo ni:-

- i. Kuchunguza suala zima la upotevu wa Nyaraka katika Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za Taifa iliyopo Kilimani, Zanzibar.
- ii. Kuchunguza na hatimae kupendekeza njia mbali mbali muafaka ambazo Nyaraka nyengine zitakuwa salama.

1.4 Utaratibu wa kazi za Kamati Teule

1.4.1 Muda wa kazi.

Uzoefu unaonyesha kuwa Kamati Teule mbali mbali zilizoundwa na Baraza hili la Nane kwa kawaida, zimekuwa zikiwasilisha ripoti zake katika Mkutano unaofuata baada ya ule Mkutano ambao Kamati hiyo imeundwa.

Itakumbukwa kwamba wakati Kamati hii inaundwa ilipangiwa muda wa siku saba (7) tu kukamilisha kazi yake nakuwasilisha ripoti Barazani.

Hata hivyo, kazi hiyo haikuweza kuanza kwa wakati uliopangwa kwa vile muda huo wajumbe wote wa Baraza walikuwa katika maandalizi ya mwisho ya kuhudhuria katika Bunge Maalumu la Katiba lililoanza mnamo mwezi Febuari, 2014 na kuahirishwa mwishoni mwa mwezi April, 2014.

Katika mwezi wa Ogasti mpaka Oktoba, 2014, Bunge Maalumu la Katiba liliendelea na kazi zake hivyo bado haikuwezekana Kamati kufanyakazi yake katika nyakati hizo.

Kamati ilianza kazi rasmi siku ya tarehe 29/12/2014 kwa kuanzia muda wa siku saba zilizopangwa awali.

Hata hivyo, katika kipindi hicho kifupi, Kamati ilifanya shughuli ya uchunguzi na kukusanya ushahidi wa maelezo na vielelezo kwa hatua mbali mbali ambapo shughuli hizo zilikuwa kubwa kuliko siku zilizotolewa. Mheshimiwa Spika kwa busara kubwa, alikubali ombi la Kamati la kuongezewa muda wa kumaliza kazi zake katika hatua zilizobakia. Kamati kwa ujumla imefanya kazi hii ya uchunguzi kwa muda wa wiki sita.

1.4.2 Njia zilizotumika kukamilisha kazi.

Njia mbali mbali zilitumiwa na Kamati katika kukamilisha kazi ya uchunguzi na hatimae kutoa mapendekezo ya hatua za kuchukuliwa ili kudhibiti wizi na upotevu huo usitokee tena, njia hizo ni kama zifuatavyo:-

- i. Kuchambua Sheria Mbali Mbali zinazohusiana na Kadhia hii, kwa Mfano Sheria ya Utumishi wa Umma namb. 2 ya mwaka 2011, Sheria ya Kuanzisha Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za Taifa, Nam. 3 ya mwaka 2008, Sheria ya Kinga, Fursa za Kidiplomasia na Kikonsula Namba 5 ya 1986 ya Jamhuri ya Muungano Tanzania.
- ii. Kanuni za Utumishi wa Umma za Mwaka 2014.
- iii. Kufanya mahojiano na watu mbali mbali ambao Kamati iliamini kwamba wanaweza kusaidia katika uchunguzi huo.
- iv. Kufanya ukaguzi wa nyaraka mbali mbali katika Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za Taifa.
- v. Kuchambua vielelezo vilivyowasilishwa mbele ya Kamati.
- vi. Kufanya ziara katika maeneo mahususi yanayohusina na uchunguzi.

Kamati ilikusudia kufanya ziara ili kukagua sehemu mbali zinazowekwa kumbukumbu za Nchi yetu, hata hivyo, kutokana na ufinyu wa muda Kamati ilifanya ziara ya kwenda kukagua nyaraka za sauti za matukio ya Mapinduzi ya mwaka 1964, zilizopo katika Shirika la Utangazaji Zanzibar (ZBC) Rahaleo.

SEHEMU YA PILI

MAUDHUI

2.0 HADIDU REJEA ZA KAMATI NA NAMNA KAMATI ILIVYOZIFANYIA KAZI

Katika kueleza jinsi Kamati ilivyozifanyia kazi hadidu rejea ilizopewa na Baraza hili tukufu, Kamati ingependa kueleza historia fupi inayohusu Nyaraka hapa Zanzibar.

Jumba la uhifadhi wa nyaraka Kilimani lilifunguliwa rasmi katika mwaka wa 1963 na Nyaraka za Serikali zikaanza kuhamishiwa katika jengo hilo kuanzia mwaka huo. Nyaraka za mwanzo kuhamishiwa katika jengo hilo zilikuwa ni zile za *Consular General* na *British Resident* ambazo zilikuwa katika jengo la *British Resident* au Ikulu kwa sasa. Nyaraka hizi zimeitwa kwa majina haya kutokana na aina mbili za mifumo ya utawala wa Kingereza zilizokuwepo hapo kabla, ambayo ni ile ya *Consular General* na ya pili ni ile ya *British Resident*.

Ofisi hizi ndizo za mwanzo kuzalisha nyaraka na ndizo zenye nyaraka za zamani zaidi katika jumba la nyaraka.

Nyaraka hizi zina thamani kubwa sana katika dunia kwa kuwa zina ushahidi wa asili kuhusu matokeo mbali mbali ya nchi hii, pia maandishi yake mengi ni ya mkono yakiwa katika lugha ya Kiarabu na Kiingereza, hii inatokana na kuwepo kwa tawala mbili zilizotawala Zanzibar, moja ya Kiingereza na ya Kisultani.

Hivyo basi, utawala wa Sultan ulipokuwa ukifanya mawasiliano rasmi na Serikali ya Oman na kwengineko, kumbukumbu zake zilihifadhiwa katika kumbukumbu za *Consular General* kwa vile ndiye aliyekuwa Mtendaji Mkuu wa Serikali. Nyaraka nyingi katika kundi hili ni zile za mawasiliano kati ya Zanzibar na Uingereza pamoja na Oman.

Baada ya Uingereza kufanya mabadiliko ya Tawala nafasi ya *Consul General* ilibadilishwa na kuitwa *British Resident* na kufunguliwa Ofisi mpya ya *Chief Secretary* na kuundwa kwa Idara za Serikali kama vile za Kilimo, Elimu, Tiba, Manunuzi na Mauzaji, pamoja na Wakfu.

Hivyo, uzalishaji wa Nyaraka ukaanza kukuwa na kuwa na makundi mengine mapya ya nyaraka ambayo ni ya *British Resident Records*, *Secretariat Records* kutoka kwa afisi ya *Chief Secretary*, ambazo ni nyaraka za Idara ya Kilimo, Nyaraka za Idara ya

Elimu, Nyaraka za Idara ya Afya, Nyaraka za Idara ya Mauzaji na Manunuzi pamoja na Mirathi.

Makundi mengine ya Nyaraka zilizopo katika jumba la Nyaraka ni *Arabic Manuscripts*, hivi ni vitabu ambavyo vilichukuliwa kutoka katika Kasri la Mfalme ambavyo ni vya zamani na vyenye thamani kubwa sana, takriban Wafalme wengi waliopita wa Zanzibar walikuwa wanavitumia vitabu hivi kwa ajili ya kufanyia dawa na mambo mengine yanayohusiana na familia zao, mfano mzuri ni ule wa Sultan Sayyid Said alipotaka kuwasiliana na Serikali ya Oman kwa kumfunga njiwa barua na kumrusha kupeleka ujumbe Oman, mnamo miaka ya 1840s.

Mbali na nyaraka hizi zipo nyaraka za picha, ramani, michoro na machapisho ya kale pamoja na kumbukumbu za utawala wa Kijerumani ambazo pia yalighamishiwa hapo katika kipindi kifupi baada ya kufunguliwa jumba la uhifadhi wa nyaraka Kilimani, na hadi kufikia Mapinduzi ya Zanzibar ya mwaka 1964 takriban nyaraka zote muhimu zilikuwa zimeshahamishiwa katika jumba hilo.

Kwa bahati nzuri baada ya Mapinduzi Nyaraka hizo hazikuwa zikitumika sana zaidi ya kuhifadhiwa katika chumba maalum cha Uhifadhi nyaraka (*repository room*). Hali hii iliendelea hadi mwaka 1981 wakati Wajerumani walipokuja kuzichukuwa nyaraka zao yaani *German Records* kwa ajili ya kwenda kuzifanyia ukarabati, maombi yao yalikubaliwa na kupewa nyaraka zote za Kijerumani kwa ajili ya kwenda kuzifanyia ukarabati baadae zilirejeshwa na kuhifadhiwa kwenye chumba cha uhifadhi (*repository room*), jambo hilo kidogo lilikuwa ni kosa kwa vile hakuna uhakika kama nyaraka hizo zilizorejeshwa zilikuwa za asili au ni kopi.

Katika mwaka 1983 walikuja wataalamu kutoka katika nchi za Jumuiya ya Madola (*Common Wealth*) na kuiomba Serikali kuruhusiwa kusaidia kuzipitia na kuzipanga upya nyaraka hizo ili baadae nyaraka hizo ziweze kutumiwa na wasomi watakapohitaji, ombi hili lilikubaliwa na Serikali, na hapa ndipo yalipofanyika mabadiliko makubwa katika jumba la nyaraka.

Nyaraka zote zilizokuwepo katika jumba la nyaraka zilipangwa upya na kufanyiwa faharisi (*indexing system*), baada ya kumalizika kazi hii ndipo hapo kazi ya kuitangaza Zanzibar na hazina yake ya nyaraka ilipoanza kwa njia ya radio pamoja na magazeti ya ndani na nje.

Watu mbali mbali walikuja katika jengo la nyaraka kwa madhumuni tofauti, wengine kwa ajili ya kusoma, utafiti, kuangalia na wengine ni kwa ajili ya wizi wa hazina hiyo.

Mbali na nyaraka hizi za kale Jumba la nyaraka pia linahifadhi sehemu kubwa ya nyaraka ambazo zimezalishwa na Wizara mbali mbali za Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, zilizoundwa baada ya Mapinduzi ya mwaka 1964. Hata hivyo, uhifadhi wa kumbukumbu baada ya 1964 sio wa kuridhisha.

2.1 MATOKEO YALIYOPATIWA UFUMBUZI KUTOKANA NA KUWEPO NYUMBA YA KUHIFADHI NYARAKA ZA TAIFA

Umuhimu wa nyaraka na kumbukumbu za kiTaifa siyo kwa ajili ya kuhifadhi na kusomea tu bali pia unalinda historia na kumbukumbu muhimu za matukio ya nchi ambayo ushahidi wa matokeo yake unahuishwa kwa uwepo wa nyaraka.

Ripoti hii inakumbusha baadhi ya matukio muhimu yaliyowahi kutokea katika nchi hii na kukosa ufumbuzi wa haraka isipokuwa ufumbuzi wake ulipatikana kutokana na Nyumba ya Nyaraka na kumbukumbu za kiTaifa, matukio hayo ni:-

- i. Mkataba wa Ujenzi wa gati ya Zanzibar kuhusu malipo ya fidia kutoka kampuni ya *Cogefer*. Katika mkataba huo kulikuwa na kipengele cha fidia iwapo gati hiyo ingepata athari kwa kipindi fulani, ilipotokezea athari hiyo mkataba huo ulikuwapo katika nyumba ya Nyaraka na fidia hiyo ikalipwa.
- ii. Umiliki wa mnara wa mawasiliano wa 'wireless' Kikwajuni, mnara huo, Kampuni ya mawasiliano ya TTCL ilikodishwa na SMZ na baadaye kudai kuwa mnara huo ni wao, wakitaka kuuvunja na kujenga mwengine, nyumba ya nyaraka ilithibitisha kwa kutoa nyaraka za umiliki wa mnara huo kwa SMZ.
- iii. Umiliki wa jengo la Posta, Kijangwani ambalo liliwahi kudaiwa na Shirika la Posta Tanzania kwa madai kuwa lilijengwa kwa fedha za EAC, hata hivyo, Kumbukumbu kutoka Nyumba ya Nyaraka zilikuja kuonyesha kuwa SMZ ilijenga jengo hilo kwa fedha zake, hivyo ni mali ya SMZ.
- iv. Nyumba ya Wakf iliyonunuliwa na Serikali ya Zanzibar nchini Saudia Arabia, mjini Makka kwa ajili ya kuweka wakf ya watu masikini wa Makka, wakati huo nchi ya Saudi Arabia ikiwa masikini na Zanzibar ikisaidia, kumbukumbu zinazohusu nyumba hiyo zilithibitishwa kutoka nyumba ya Nyaraka.

- v. Umiliki wa Kisiwa cha Mombasa na hivi karibuni kisiwa cha Ladham (Fungu Mbaraka) kumbukumbu zake zipo nyumba ya Nyaraka kuthibitisha umiliki wake kwa Zanzibar.
- vi. Ushahidi wa Umiliki wa majengo, ardhi na mashamba kwa Serikali na watu binafsi, umekuwa ukithibitishwa kutoka na nyaraka ambazo zipo katika nyumba ya Nyaraka.
- vii. Kumbukumbu za kesi za watu mbali mbali za mirathi na ugawaji wake ulivyofanyika zinahifadhiwa katika nyumba ya Nyaraka.
- viii. Kuwapo kwa hifadhi ya vitabu mbali mbali vya asili ikiwemo Msahafu wa kale uliopatikana Makunduchi na baadaye kupelekwa Tumbatu.

Matukio haya na mengine mengi yana ushahidi ambao ni Nyumba ya Nyaraka na Kumbukumbu pekee inayoweza kuyaweka kwa usahihi kutokana na kumbukumbu zake kuhifadhiwa hapo kwa dahari. Kamati imeamuwa kuweka mifano hii kwa nia ya kutoa taarifa kwa chombo hiki cha wananchi kujuwa ni kitu gani Taifa hili kinapoteza pale inapotokea nyaraka za Taifa zimepotea au kuibiwa.

Kumbukumbu zilizooredheshwa hapo juu zimehifadhiwa katika nchi hii miaka mingi nyuma na kizazi cha sasa kimeweza kuzitumia kutatuwa matatizo ambayo hayafahamiki na kuyapatia ufumbuzi.

Kamati inajiuliza iwapo Nyumba ya nyaraka itahujumiwa na watu wa ndani na nje, je, kizazi kijacho kitawezaje kutatuwa changamoto za nchi hii kama kizazi cha leo kilivyoweza kwa kutumia kumbukumbu zilizohifadhiwa na waliopita.

Kwa kuongezea, Kamati ilipata kufahamu pia kuwa Nyumba ya Nyaraka imekuwa sehemu muhimu katika ujenzi wa Taifa hili kwani wapo viongozi wa KiTaifa ambao wameitumia sana nyumba hiyo wakati wakifanya utafiti katika masomo yao ya elimu ya juu kama vile Makamo wa Kwanza Rais Maalim Seif Shariff Hamad na Rais wa awamu ya Tano wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, Dr. Salmin Amour Juma ambapo wakati akifanya utafiti katika masomo yake ya shahada ya uzamivu (Ph.d) alitumia sana nyumba ya Nyaraka, Kilimani.

Vile vile, katika kipindi cha utawala wake aliweka Taasisi hiyo chini ya Afisi ya Rais na kuipa uangalizi wa Karibu, Kamati imefahamishwa kuwa Dr. Salmin Amour, amekuwa

mstari wa mbele katika kuihuisha Nyumba ya Nyaraka kwani mara kadhaa mpaka akiwa madarakani amekuwa akipeleka mwenyewe nyaraka kwa ajili ya kuhifadhiwa.

Kamati inaeleza mifano hii muhimu kwa madhumuni ya kufahamisha kuwa umuhimu wa Nyumba ya nyaraka katika ujenzi wa Taifa letu siyo wa kupuuzwa hata kidogo.

2.2 HADIDU REJEA YA KWANZA

Baada ya ufafanuzi huo mfupi kuhusu historia fupi ya Nyaraka na Uanzishwaji wa Nyumba ya Nyaraka Zanzibar na umuhimu wake kwa Taifa, yafuatayo ni maelezo ya uchambuzi wa hadidu rejea za Kamati Teule:-

2.2.1 Kuchunguza suala zima la upotevu wa nyaraka katika afisi ya nyaraka iliyopo Kilimani, Zanzibar.

Katika kuifanyiakazi hadidu rejea nambari moja Kamati imetazama mambo mbali yaliyojumuishia kadhia iliyotokezea, uchanganuzi wa hadidu hiyo umeifanya Kamati kutazama mambo yafuatayo:-

- a. Upotevu wa Nyaraka ulivyo katika Taasisi ya Nyaraka.
- b. Mazingira ya wizi na upotevu wa Nyaraka.
- c. Maslahi ya Nchi yamezingatiwaje katika kushughulikia kadhia ya wizi wa Nyaraka
- d. Mambo yaliyopelekea au yaliyorahisisha suala la wizi au upotevu wa Nyaraka katika Taasisi ya Nyaraka.

a. Upotevu wa Nyaraka ulivyo katika Taasisi ya nyaraka

Katika zoezi la ukaguzi wa nyaraka wa kubaini suala zima la upotevu wa nyaraka lilivyo katika Taasisi ya nyaraka, Kamati ilifanyakazi ya kuchunguza nyaraka kwa mtindo wa maeneo maalumu (sampling) kwababu ya ufinyu wa muda na wingi wa nyaraka zilizopo katika nyumba ya Nyaraka, Kilimani.

Katika maelezo ya awali yaliyopatikana na Kamati ni kuwa kuna ukaguzi ulifanywa na wafanyakazi mara baada ya tukio la upotevu wa nyaraka na mabadiliko ya wafanyakazi katika chumba cha hifadhi, ukaguzi ambao uligundua baadhi ya maeneo ambayo nyaraka hizo zimepotea, hatua hiyo ya uchunguzi haikuendelea kwa kile Kamati ilichoelezwa kuwa Mkurugenzi alisitisha zoezi hilo lisiendeleo, rejea **Kiambatanisho namba KTN 1**, kuhusu nakala ya taarifa ya uchunguzi iliyofanywa na wafanyakazi waliokabidhiwa chumba cha hifadhi ya nyaraka.

Kamati ilipomuhoji Mkurugenzi wa Nyaraka kwanini alisitisha zoezi la ukaguzi, alisema kuwa alisitisha kwasababu alihofia nyaraka zilizokuwamo ni za muda mrefu na kumwachia kila mtu kufungua na kuzishika kungeliweza kuleta athari kwa nyaraka hizo.

Kamati imeona kwamba haikuwa busara ukaguzi huo kusitishwa katika hatua hiyo ambapo kama ungelielelea mapungufu mengi yangelioneka, ikizingatiwa kuwa waliokuwa wakifanya ukaguzi huo ni wafanyakazi waliokabidhiwa dhamana na wanajuwa umuhimu wake.

Kamati pia ilipitia uchunguzi wa Polisi ambao ulifanyika mwezi Febuari, 2014 ambapo uligundua maeneo kadhaa kuwa na mapungufu na baadhi ya maboski ya kuhifadha nyaraka hizo yakiwa matupu, rejea ukurasa wa 2 wa **Kiambatanisho namba KTN 2**, kuhusu barua ya Polisi iliyoainisha maeneo ya uchunguzi na matokeo yake.

Kamati ilitumia taarifa hizo kama muelekeo tu wa uchunguzi wake na mnamo tarehe 15/02/2015, iliamuwa kuingia katika chumba cha uhifadhi na kufanya kwa muda wa wiki moja. Katika uchunguzi huo Kamati ilikaguwa nyaraka ziafuatazo:-

NYARAKA ZA MAANDISHI YA KIARABU (ZA-ARABIC MANUSCRIPTS)

- i. Nyaraka za Maandishi ya Kiarabu na Vitabu vyengine (*ZA1, Arabic Manuscripts-Holy Qur an and Suras*) ambazo zipo kuanzia kundi la ZA1 mpaka ZA 13, ambapo kila boksi moja kati ya maboksi hayo 13 uchache wake ni nyaraka 10 na wingi wake ni nyaraka 130. Katika ukaguzi huo Kamati imegundua kuwa kundi la nyaraka za ZA1, ambazo idadi yake ni nyaraka 105, nyaraka ambazo zimepotea ni mbili (2), mbazo zimeorodheshwa katika **Kiambatanisho namba KTN 3**, kuhusu orodha ya nyaraka za ZA1 zilizopotea.
- ii. Nyaraka za Maandishi ya Kiarabu za vitabu vya tiba (*ZA2 Arabic Manuscripts-Diseases, treatments, local medicine and witchcraft*) idadi ya nyaraka hizo ni kuanzia 1-30 na Kamati imebaini nyaraka tisa (9) hazimo kama zinavyooneshwa katika **Kiambatanisho KTN 4**, kuhusu orodha ya nyaraka za ZA2 zilizopotea.
- iii. Nyaraka za Maandishi ya Kiarabu za vitabu vya historia (*ZA3 Arabic Manuscripts-History General*) idadi yake ni kuanzia 1-55, Kamati imebaini nyaraka kumi (10) hazipo kama inavyooneshwa katika **Kiambatanisho namba KTN 5**, kuhusu orodha ya nyaraka za ZA3 zilizopotea.
- iv. Nyaraka za maandishi ya Kiarabu za vitabu vya lugha (*ZA4 Arabic Manuscripts-Series and languages*) ambazo idadi yake ni 1-27, Kamati imebaini nyaraka tano

- (5) hazipo na nyengine zimehamishiwa pahala pengine ambapo pia hazipo, rejea **Kiambatanisho namba KTN 6**, kuhusu orodha ya nyaraka za ZA4 zilizopotea.
- v. Nyaraka za maandishi ya kiarabu kuhusu sheria za Kiislamu (*ZA5 Arabic Manuscripts-series islamic laws*), idadi ya nyaraka ni kuanzia 1-139, Kamati imebaini nyaraka kumi na mbili (12) hazipo, rejea **Kiambatanisho namba KTN 7**, kuhusu orodha ya nyaraka za ZA5 zilizopotea.
 - vi. Nyaraka za maandishi ya Kiarabu za vitabu vya hadithi na simulizi (*ZA6 Arabic Manuscripts- Novels and Stories*) idadi yake ni kuanzia 1-12, Kamati imebaini nyaraka mbili (2) hazipo, rejea **kiambatanisho namba KTN 8**, orodha ya nyaraka za ZA6 zilizopotea.
 - vii. Nyaraka za maandishi ya Kiarabu za vitabu vya kumbukumbu (*ZA7 Arabic Manuscripts-Diaries&Records books*) ambazo idadi yake ni kuanzia 1-26, Kamati imebaini nyaraka moja (1) haipo, rejea **Kiambatanisho namba KTN 9**, kuhusu orodha ya nyaraka za ZA7 zilizopotea.
 - viii. Nyaraka za maandishi ya Kiarabu zinazohusu kidini kwa ujumla (*ZA8 Arabic Manuscripts-Religion general*) ambazo idadi yake ni kuanzia 1-60, Kamati imebaini kuwa nyaraka mbili (2) hazipo kama zinavyooneshwa katika rejea **Kiambatanisho namba KTN 10**, kuhusu orodha ya nyaraka za ZA8 zilizopotea.
 - ix. Nyaraka za maandishi ya Kiarabu zinazohusu mkusanyiko wa majarida ya kihistoria (*ZA11 Arabic Manuscripts-Collection of Historical Magazine*), ambazo idadi yake ni kuanzia 1-15, Kamati imebaini nyaraka moja (1) imepotea, rejea **Kiambatanisho namba KTN 11**, kuhusu orodha ya nyaraka za ZA11 zilizopotea.
 - x. Nyaraka za maandishi ya Kiarabu zinazohusu mambo ya kilimo kwa ujumla (*ZA12 Arabic Manuscripts-Agricultural general*) ambazo idadi yake ni kuanzia 1-8, Kamati imebaini nyaraka moja (1) imepotea, rejea **Kiambatanisho namba 12**, kuhusu orodha ya nyaraka za ZA12 zilizopotea.

NYARAKA ZA MAWASILIANO YA BARUA (AA5/ ARABIC CORRESPONDENCE)

Nyaraka hizi zinahusu maandishi ya lugha ya Kiarabu, yanayohusu mawasiliano ya barua zilizoingia na kutoka (*AA5 Arabic Correspondent-inward and outward letters*).

Nyaraka za sehemu hii ndizo zilizoathiriwa na tukio la wizi, katika ukaguzi huo maboksi sita yaliathirika kwa nyaraka nyingi zikiwa zimeibiwa na boksi moja likiwa tupu, nyaraka hizi za barua ni nyingi na katika kila boksi zimewekwa kwa 'volumes' ambazo ndani yake zimo barua nyingi.

Tatizo kubwa Kamati imegundua kuwa barua hizo hazina nambari maalumu ya kuzitambua kwa hiyo iwapo zinaibiwa au kupotea siyo rahisi kujua idadi gani ya barua hizo zilizopotea au kuibiwa. Miongoni mwa nyaraka ambazo Kamati imezikaguwa na kubaini mapungufu hayo, kwa pamoja zinajumuishwa katika **Kiambatanisho KTN 13:-**

- i. Nyaraka za barua za mawasiliano yaliyoingia na kutoka (*AA5 Arabic Correspondents-inward and out wards letter*) ambazo idadi yake ni kuanzia 1-26, Kamati imebaini kuwa nyaraka kumi na tano (15) hazipo.
- ii. Nyaraka za barua za kumbukumbu za mahakama (*AA7 Arabic Correspondents-Courts records*) ambazo idadi yake ni kuanzia 1-6, Kamati imebaini nyaraka moja (1) haipo.
- iii. Nyaraka za barua konsula (*AA8 Arabic Correspondents-Consula and Agents records*) ambazo idadi yake ni kuanzia 1-7, Kamati imebaini nyaraka moja (1) haipo.

NYARAKA ZA AFISI YA ARDHI (AE LAND OFFICE-HOUSING SERIES)

Nyaraka hizi zinahusu masuala ya ardhi, mashamba na nyumba. Kamati imepitia na kugundua yafuatayo:-

- i. Nyaraka za ardhi (AE1 Land Office) ambazo idadi yake ni kuanzia 1-1059, Kamati kutokana na ufinyu wa muda na wingi wa nyaraka hizi, imeweza kukagua maboksi 54 tu na kubaini nyaraka tano (5) hazipo, rejea **Kiambatanisho namba KTN 14**, kuhusu nyaraka za AE1 zilizopotea. Kamati inaamini kuwa uchunguzi zaidi ukifanyika kuna uwezekano wa kubaini nyaraka nyengine nyingi zaidi zilizopotea.

NYARAKA ZA BARUA NA MAWASILIANO ZA SULTANI NA MAMBO MBALI MBALI (ARC 1-5)

Nyaraka hizi zinahusu mawasiliano ya barua za Sultani na maeneo mengine, taarifa za watembezi na wamishinari (*explorers&missioneris*), makubaliano na mikataba,

mawasiliano ya Loyd Mathew na maelezo mbali mbali ya taarifa ndogo ndogo za maandishi (memos). Katika ripoti hii nyaraka hizo zimewekwa kwenye **Kiambatanisho cha pamoja namba KTN 15**, zinazohusu orodha ya nyaraka za ARC zilizopotea, Kamati imekaguwa makundi matano ya nyaraka hizo kama ifuatavyo:-

- i. Nyaraka za barua na mawasiliano ya Sultani (*ARC1 Sultanate Letters and Correspondents*), ambazo idadi yake ni kuanzia 1-219, Kamati imebaini kuwa nyaraka kumi na sita (16) hazipo.
- ii. Nyaraka za watembezi na wamishinari (*ARC2 Explorers and Missionaries*), ambazo idadi zake ni kuanzia 1-54, Kamati imebaini nyaraka moja (1) haipo.
- iii. Nyaraka za mikataba na makubaliano (*ARC3 Treaties and Agreements*), ambazo idadi yake ni kuanzia 1-43, Kamati imebaini kuwa nyaraka tano (5) hazipo.
- iv. Nyaraka za Mawasiliano ya Loyd Mathew (*ARC/4*), ambazo idadi yake ni kuanzia 1-36, Kamati imebaini nyaraka moja (1) haipo.
- v. Nyaraka za mambo mbali mbali (*ARC/5 Miscellaneous*) ambazo idadi yake ni kuanzia 1-130, Kamati imekuta nyaraka zote hizi zipo.

NYARAKA ZA MAANDISHI KUTOKA KASRI YA SULTANI (AQ 1 ARABIC SCRIPT FROM SULTAN PALACE)

Nyaraka hizo ni kama ifuatavyo:-

- i. Nyaraka za AQ 1 ambazo idadi yake ni kuanzia 1-4, Kamati imebaini nyaraka mbili (2) hazipo, rejea **kiambatanisho namba KTN 16**.

NYARAKA ZA MIRATHI (HCI PROBATE AND ADMINISTRATION)

Nyaraka hizi idadi yake ni 4948 ambapo Kamati ilipata muda wa kukagua nyaraka 685 na kugundua nyaraka thelathini (30) hazipo rejea **Kiambatanisho namba KTN 17**.

KUMBUKUMBU ZA KIJERUMANI (AL 1 & AL 2 GERMAN RECORDS)

Nyaraka hizi za (AL 1) zipo kuanzia 1-15, ambapo katika ukaguzi Kamati imebaini nyaraka 1 haipo. Katika nyaraka za (AL 2) ambazo idadi yake ni kuanzia 1-111, Kamati imebaini nyaraka moja (1) haipo, rejea **Kiambatanisho namba KTN 18**.

NYARAKA ZA USAJILI WA HATI (AM GENERAL DEEDS REGISTERS)

Nyaraka hizi zinahusu usajili wa hati za mauziano, Wakf na uwekaji rahani. Kamati katika uchunguzi wake imekaguwa na kubaini mapungu katika nyaraka zifuatazo:-

- i. Nyaraka za usajili wa hati kwa ujumla (*AM1 General Deeds Register*) ambazo idadi yake ni kuanzia 1-18, Kamati imebaini nyaraka mbili (2) hazipo.
- ii. Nyaraka za usajili wa hati katika afisi ya Konsula (*AM 2 General Deeds Register at Consular General Office*), ambazo zipo kuanzia 1-24, Kamati imebaini kuwa nyaraka mbili (2) hazipo.
- iii. Nyaraka za Usajili wa Hati za Mauziano na Wakf (*AM 7 Deeds of sales, Wakf Servant Employment*), idadi yake ni 26 ambapo nyaraka moja (1) haipo.
- iv. Nyaraka za Usajili wa hati za mauziano na rahani (*AM 8 Deeds of sales and Mortgage*) idadi yake ni 12 ambapo nyaraka mbili (2) hazipo.
- v. Nyaraka za Usajili wa hati za mauziano (*AM 10 Deeds of Sales Optional Mortgage*) idadi yake ni 1-29 ambapo nyaraka moja (1) haipo.
- vi. Nyaraka za Usajili wa hati kwa lugha ya Kiarabu (*AM 11 Arabic Deeds Register*) idadi yake 1-23 ambapo nyaraka mbili (2) hazipo.
- vii. Nyaraka za usajili wa Hati Pemba (*AM 13 General Deeds Vol. from Pemba*) idadi yake ni 103 ambazo nyaraka moja (1) haipo.

Nyaraka zote za kundi la *AM 1-13* zimeorodheshwa katika **Kiambatanisho namba KTN 19**, kilichoambatanishwa pamoja na ripoti hii.

b. mazingira ya wizi na upotevu wa nyaraka

Kamati ilichunguza kwa mazingatio makubwa eneo hili na kwa kuwa hoja hii ilitaka umakini kuifanyika kazi kwasababu tayari hapakuwa na mjadala kuwa wizi umetokea katika Taasisi ya Nyaraka, wala hapakuwa na mjadala kuwa hatua zilichukuliwa kwa wanaodaiwa kuhusika na tukio hilo kama ilivyothibitishwa na Serikali katika Baraza hili

rejea ukurasa wa 10 **Kiambatanisho namba KTN 20**, kuhusu maelezo ya hansard Mhe. Haji Omar Kheir yaliyowekwa kwenye ‘matrix’.

Kwa hivyo kazi ya Kamati hapa haikuwa kwenda kujuwa kama wizi umetokea au hapana kwa vile hilo limethibitishwa katika hatua ya awali ya uchunguzi kuwa wizi umetokea. Maana yake ni kuwa na wezi walioiba pia walikuwapo, Kamati haikuwa na haja ya kutafuta mwizi nani na ushahidi upi unamfunga kwa kuwa kazi hiyo inahusu vyombo vyengine nje ya muhimili huu.

Kamati ilichotaka kubaini hapa ni mazingira ya wizi yalikuwaje na uhusika wa wanaodaiwa ukoje. Sababu kubwa ya kutaka kujuwa mambo hayo mawili ni kuwa Kamati imepewa jukumu la kushauri njia za kuzuia taukio hilo lisitokeze tena, hivyo ni vyema kwanza mazingira haya wizi yajulikane, pili Kamati inahitaji kupendekeza hatua za kulikamilisha kadhaa hii kwa vyombo husika kuchukuwa hatua zaidi, hivyo uhusika wa wanaodaiwa unabainishwa na kama kuna pahala pamekwama taarifa hii iweze kusaidia.

Kamati imeangalia eneo la upotevu na maeneo mengine na kwa mujibu wa taarifa ilizopata katika mahojiano na wafanyakazi mbali mbali wa Taasisi ya Nyaraka, pamoja na vielelezo kadhaa ilivyopokea, imebainika kuwa wizi huo usingelitokea isipokuwa maeneo mawili yalikusika kikamilifu kufanikisha wizi huo, ambayo ni:-

1. Baadhi ya Wafanyakazi wa ndani wa Taasisi ya Nyaraka;
2. Muhusu kutoka nje ya Afisi ya Taasisi ya Nyaraka.

Katika sehemu ya kwanza, Kamati ilibaini kuwa chumba maalumu cha kuhifadhi nyaraka kilikuwa katika hali hatarishi ya kuweza kufanyika jambo la hatari dhidi ya vitu vilivyohifadhiwa. Kwa kuwa chumba cha uhifadhi nyaraka ‘*repository*’ kilikuwa ndiyo shabaha ya wahalifu ilikuwa dhahiri kuwa uwezekano wa kufanikisha uhalifu huo usingekuwapo kama wafanyakazi wa ndani ya chumba hicho ‘*repository*’ wasingelitumika au kutumiwa katika tukio hilo la uhalifu.

Wakati Kamati ikimuhoji Mkurugenzi wa Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za KiTaifa ndugu Hamad Hassan Omar pamoja na watendaji wake kadhaa walifahamisha Kamati kuwa kwa mara ya kwanza tukio la wizi lilianza kubainika baina ya mwezi Julai, Ogasti, Septemba na Oktoba 2013, baada ya baadhi ya wafanyakazi kuanza kutilia shaka nyenendo zisizoeleweka za baadhi ya wafanyakazi wenzao hususani waliokuwa wakifanyakazi katika chumba cha uhifadhi nyaraka.

Kamati ilipodadisi kuhusu hizo nyenendo zisizoeleweka ilielezwa kuwa baadhi ya wafanyakazi walikuwa wakikiuka kwa makusudi taratibu za utendaji kazi zinazohusu

chumba cha uhifadhi ambazo hazikuruhusu mfanyakazi kutumia muda mrefu ndani ya chumba hicho bila ya kazi, jambo ambalo linadaiwa kufanyika na wahusika wa uhalifu huo.

Mbali na ukiukwaji huo, Kamati ilielezwa na wafanyakazi hao wakati wa mahojiano kuwa wafanyakazi wa chumba hicho ambao wanatuhumiwa kuhusika na wizi huo walikuwa wakiingia na mikoba na kutoka na vitu.

Aidha Kamati ilielezwa na kupata ushahidi kuwa wafanyakazi waliohusika walikuwa wakifanyaka mawasiliano na mtu wa nje ya Afisi ya nyaraka ambae Kamati katika uchunguzi wake imebaini alikuwa wakiwatumia kufanikisha mpango wa wizi ambapo mtu huyo alikuwa akipatiwa nyaraka hizo baada ya kuibiwa kutoka chumba cha uhifadhi, rejea **Kiambatanisho namba KTN 21**, kuhusu kilelezo cha mawasiliano ya simu za watuhumiwa.

Mtu huyo kama itakavyofafanuliwa kwenye sehemu ya pili, alitumia nafasi yake uongozi kinyume na sheria na nafasi ya kujulikana kwake na baadhi ya wakubwa wa baadhi ya Taasisi za Serikalini ikiwemo ya Nyaraka, kuwashawishi na hatimaye kufanikisha mpango wa kuiba nyaraka za urithi wa Zanzibar.

Katika sehemu ya pili, Kamati ilibaini mazingira ya wizi pia yalikuwa na mhusika kutoka nje ya Taasisi ya nyaraka. Katika sehemu hii Kamati ilianza kwenda kwa undani, kwanza kwa kupitia taarifa za waheshimiwa wajumbe wa Baraza la Wawakilishi wakati wakichangia hotuba ya ripoti ya Mwenyekti wa Kamati ya Katiba, Sheria na Utawala ya Baraza la Wawakilishi, tarehe 28/1/2014 ambayo ndiyo iliyoibuwa kadhia hii na hatimaye kuundwa kwa Kamati Teule.

Katika michango yao baadhi ya wajumbe ambao walikuwa na baadhi ya taarifa za watu waliohusika na uhusika wa mtu mmoja ambaye anafanyakazi katika ubalozi mdogo wa moja ya nchi rafiki na Zanzibar ambapo wajumbe hao walichelea kumtaja jina kwa hofu ya kuharibu uhusiano na nchi hiyo.

Kamati ilipata maelezo ya kina kabisa kama itakavyoelezwa hapo chini kwa kirefu kuwa mtu huyu alikuwa muhimu katika kufanikisha mipango ya wizi wa nyaraka za Zanzibar ambazo ni urithi wa Taifa hili wa leo, kesho na milele.

Katika maelezo yake ya majumuisho ya bajeti ya Afisi ya Rais, Kazi na Utawala Bora, Mheshimiwa Haroun Ali Suleiman aligusia uhusika wa mtu huyu ambaye mheshimiwa Waziri alisema kuwa kijana huyo alimwita na kumuuliza lakini alikataa.

Mheshimiwa aliliambia Baraza kuwa kijana huyo hakuwa mfanyakazi wa ubalozi wa Oman isipokuwa alikuja kwa kazi za ukarabati wa Beit el Ajab na akipita katika ubalozi huo mdogo kama nyumbani, aidha kama wafanyavyo Watanzania wanapokuwa nje ya nchi katika balozi zao, rejea ukurasa wa 12-13 wa **Kiambatanisho namba KTN 20**, kuhusu taarifa za hansard ya Mhe. Haroun Ali Suleiman kwenye 'matrix'.

KUHUSISHWA KWA NDUGU HUMOUD ABDULLA AL RASHIDY

Katika uchunguzi wake Kamati imepitia maelezo na vielelezo mbali mbali vinavyonesha kuwa Humoud alikuwa ni mshukiwa muhimu katika kadhia hii ya wizi, Kamati ilipomtaka Mkurugenzi wa Nyaraka aeleze hatua gani alichukuwa mara baada ya kubainika tukio la wizi, alisema aliripoti tukio hilo Polisi, rejea **Kiambatanisho namba KTN 22**, kuhusu barua ya Mkurugenzi kwa Polisi ambao walifungua jalada na kuanza uchunguzi.

Hata hivyo, uchunguzi huo ulichukuwa muda mrefu bila ya kukamilika, ambapo Naibu Katibu Mkuu wa AR Kazi na Utumishi wa Umma alifuatilia na kupata maelezo kutoka kwa Kamishna wa Polisi kuhusu hatua ya uchunguzi wa Polisi ilipofikia, rejea **Kiambatanisho namba KTN 23**, kuhusu barua ya Kamishna wa Polisi kwa Katibu Mkuu AR Kazi na Utumishi wa Umma ambayo pia imewekwa anuani kwa Katibu wa Rais.

Katika maelezo hayo, Polisi ilibainisha hatua za uchunguzi ilizofanya kupitia jopo maalumu la Uchunguzi lilioundwa na Kamishna wa Polisi Zanzibar, aidha ilibainika kuwa katika kadhia yote hiyo pamoja na kuhusika kwa baadhi ya wafanyakazi wa Taasisi ya Nyaraka ambao hatua za kisheria zimeshachukuliwa dhidi yao, mshukiwa mwengine muhimu katika uhalifu huu alikuwa ni Humoud ambaye Polisi katika uchunguzi wao walibaini kuwa alikuwa ni mfanyakazi wa ubalozi mdogo wa Oman Zanzibar.

Aidha Polisi waliambia Kamati kuwa mtu huyo pia ameshawahi kukaimu nafasi ya balozi mdogo wa nchi hiyo, kwa hivyo, alikuwa na kinga ya kibalozi ya kutoshitakiwa na kuhojiwa na vyombo ya kiusalama vya Tanzania kutokana na kinga hiyo aliyona.

Kwa kuthibitisha hilo, Kamati ilimwita kamanda wa Polisi Mkoa wa Mjini Magharibi, ndugu Mkadam Khamis Mkadam, ambaye pia Msaidizi Kamishna, na alithibitisha mbele ya Kamati maelezo hayo na kuwa walipokea barua kutoka Wizara Mambo ya Nje na ushirikano wa Kimatatifa kupitia Afisi ya Mambo ya Nje, Zanzibar ikielezea kuwa Humoud alikuwa ni mwanadiplomasia aliyekuwa mwambata wa balozi mdogo wa Oman Zanzibar, hivyo alikuwa na kinga ya kutoshitakiwa, rejea **Kiambatanisho namba KTN 24**, ya Idara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kwenda kwa Kamishna wa Polisi Zanzibar.

Kwa kuwa Kamati ilikuwa katika njia panda ya kuamini kauli ipi ni sahihi, kati ya ile ya Serikali iliyotolewa Barazani na Mheshimiwa Haroun Ali Suleiman kuwa Humoud hakuwa mfanyakazi wa Ubalози au ile ya uchunguzi wa Polisi kuwa Humoud ni mfanyakazi wa Ubalози wa Oman, Kamati nayo iliamuwa kutaka ukweli kwanza kwa kumwita Mheshimiwa Haroun mnamo tarehe 02 Januari, 2015 atoe maelezo yake pamoja na mengine aseme kama kauli yake inabakia vile vile au la, na Mheshimiwa Haroun alijibu Kamati kuwa maelezo yake yanabakia vile vile.

Katika hatua nyengine, Kamati ilifanya jitihada ya kuthibitisha maelezo ya uchunguzi wa Polisi kwa kuiandikia Idara ya Mambo ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, kwa barua ya tarehe 20/01/2015 ikitaka maelezo ya wasfu wa Humoud na mnamo tarehe 23/01/2015 Idara hiyo ilijibu Kamati kupitia kwa Katibu wa Baraza kuwa Humoud alikuwa ni mfanyakazi wa Ubalози mdogo wa Oman ambaye aliingia Tanzania mnamo tarehe 26/04/2012 na kuondoka mwezi Disemba, 2014 baada ya kumaliza muda wake.

Kamati ilipochambuwa taarifa hizo mbili ilibaini kuwa maelezo ya Polisi ya uchunguzi yalikuwa ni sahihi. Hivyo Kamati imeona kuwa maelezo ya Mheshimiwa Haroun Ali Suleiman, alipokuwa akisema Barazani kwa niaba ya Serikali, hayaendi sambamba na masharti ya kanuni 59 (3) ya Kanuni za Kudumu za Baraza la Wawakilishi, Toleo la mwaka 2012, ambazo zinakataza mjumbe yeyote kutoa maelezo yasiyo sahihi, ya kubuni au kubahatisha.

Katika uhusika wa Humoud, Jeshi la Polisi katika uchunguzi wake lilishauri kitaalamu kuwa kwa kuwa kuna ushahidi wa kimazingira unaomuhusisha Humoud na wizi wa nyaraka basi taratibu halali za kisheria zitumike kuwezesha kupatikana kwake ili ahojiwe na hatimaye hatua stahiki zichukuliwe dhidi yake.

Jeshi la Polisi lilishauri kuwa Serikali ipeleke ombi la kuvuliwa kinga ya kidiplomasia ya Humoud na kuwezesha kujibu tuhuma za wizi wa nyaraka za Serikali, shauri ambalo halijafanyiwa kazi kwa uzito unaostahiki mpaka hivi sasa, rejea **Kimbatanisho namba KTN 24**.

c. Maslahi ya nchi yamezingatiwaje katika kushughulikia kadhia ya wizi wa nyaraka

Kadhia nzima ya tukio la wizi wa nyaraka limekuwa pana na katika kulishughulikia hasa kutokana na kuhusika kwa mtendaji wa ubalози mdogo wa nchi ya Oman hapa Zanzibar, ambayo bila ya shaka yoyote ni moja ya nchi zenye mahusiano mazuri na Zanzibar kwa karne nyingi sasa.

Hakuna anayebisha kuwa mahusiano haya ni muhimu na yanahitaji kuendelezwa na kudumishwa kwa hali yoyote ile. Wala hakuna anayekataa kuwa nchi hizi mbili zina maingiliano ya kidamu baina ya watu wake kutokana na historia yake.

Kila mtu atakubali kuwa uhusiano huu baina ya nchi mbili hizi siku zote umekuwa katika misingi ya uadilifu, haki na kuheshimiana bila ya kujali uwezo, ukubwa na hadhi za nchi zetu, na katika misingi hiyo ndiyo uhusiano huu umekuwa imara na mzuri kwa miaka yote. Kamati inaamini kuwa kuchezeza misingi hii ya uhusiano wetu na Oman ni kuhatarisha mahusiano yenyewe, ni maoni ya Kamati kuwa hili lisiachiwe litokee kwa kuwa Zanzibar na Oman zinahitajiana kila mmoja, aidha ni maoni ya Kamati kuwa watendaji wa nchi zetu wasiachiwe waiharibu misingi hii ya mahusiano kwa maslahi yao binafsi.

Tunaamini kuwa kitendo kinachodaiwa kufanywa na Humoud cha kuwarubuni watendaji wa Taasisi ya nyaraka kuibia nyaraka za Serikali ni kitendo chake binafsi hakina Baraka yoyote ya nchi ya Oman.

Siku zote Taifa la Oman limekuwa likiendesha mahusiano baina yetu kwa misingi tuliyoitaja hapo juu ya uadilifu, haki na kuheshimiana, Humoud kwa kushirikiana na baadhi ya watendaji wa Taasisi ya nyaraka, amejitokeza kutaka kuichafua misingi hiyo.

Kamati inaona kuwa si Oman wala Zanzibar iliache suala hili liende anavyotaka Humoud na wenzake kwa kuichafua misingi mizuri ya mahusiano yetu.

Kamati inaamini kuwa maslahi ya nchi zetu lazima yalindwe dhidi ya ukorofi wa watendaji wetu bila ya kuona haya wala kuoneana muhali, ikitokezea mtu wetu kutoka Zanzibar amefanya uharibifu Oman kwa jina na cheo chake hatua stahiki zichukuliwe kwa mujibu wa sheria, kadhalika na wenzetu wa Oman wafanye hivyo hivyo.

Wakati wa kufanya uchunguzi Kamati ilitumia muda mwingi kupambanua hoja zifuatazo:-

- i. Humoud ni nani?
- ii. Kwanini ametajwa kuhusika katika kadhia ya wizi wa nyaraka za Zanzibar
- iii. Hatua za uchunguzi wa tuhuma za wizi dhidi yake zimefikia wapi.
- iv. Kama Humoud alikuwa ni Mwanadiplomasia, alifanyaka kazi yake kwa kuzingatia masharti ya Sheria ya Kinga za Mabalizi na Konsula ya Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania Namba ya mwaka 1986 pamoja na Mkataba wa Vienna wa Kinga za Kikonsula wa mwaka 1963.

- v. Kama masharti ya Mikataba ya Kimataifa inayoratibu shughuli za mahusiano ya kibalazi imevunjwa nini shufaa (relief) ya nchi iliyoathirika na kuvunjwa kwa masharti hayo.
- vi. Inawezekana kuchukuliwa hatua za kisheria kwa mujibu wa sheria bila ya hofu ya kuharibika uhusiano wa kidiplomasia baina ya Oman na Zanzibar (Tanzania) kama nayo ni hoja.

Katika kujibu hoja ya kwanza, Kamati iliridhika kuwa Humoud alikuwa ni mfanyakazi wa ubalazi mdogo wa nchi ya Oman hapa Zanzibar kuanzia 26/04/2012 mpaka mwezi Disemba 2014 kama ilivyothibitishwa na Idara ya mambo ya Nje, Afisi ya Zanzibar na kinyume na maelezo ya Mheshimiwa Haroun Ali Suleiman alipoliambia Baraza hili kuwa kijana huyu (Humoud) hakua mfanyakazi wa ubalazi mdogo wa Oman isipokuwa ameletwa na Serikali yake kwa kazi za kushughulikia ukarabati wa Beit el ajab.

Kamati imetaka kujua pia wasfu wa Humoud na katika kutafuta huko imebaini kuwa kabla ya mwaka 2012 mwaka ambao Humoud alikuja kama afisa balazi, alishawahi kuja Zanzibar kwa awamu mbili na awamu ya tatu akaja kupitia ubalazini.

Katika awamu ya kwanza Humoud aliletwa Zanzibar na Serikali ya Oman mnamo tarehe 15/7/2005, kutoka Wizara ya Mila na Utamaduni ya Oman, kwa ajili ya kuendeleza kazi za udhibiti na uhifadhi wa nyaraka zinazohusu historia ya Oman. Katika barua hiyo pia ilielezwa kuwa Wizara hiyo ya Utamaduni ya Oman itatoa baadhi ya vifaa vya kuendeleza uhifadhi huo kama zawadi kupitia kwa Humoud, rejea **Kiambatanisho namba KTN 25**, katika barua ya Ubalazi Mdogo wa Oman kwa Serikali.

Katika mahojino na wafanyakazi wa Taasisi ya Nyaraka, walieleza Kamati kuwa walimfahamu Humoud muda tokea mapema katika miaka ya 2005 na 2006, katika kipindi hicho Humoud alikuwa akija katika Taasisi ya Nyaraka na kuomba kupatiwa nakala kivuli za nyaraka mbali mbali ambazo alipatiwa.

Baada ya kipindi hicho Humoud aliondoka na kuja tena katika kipindi cha baina ya mwaka 2007 na 2008, Kamati ilielezwa na watendaji wa nyaraka ambao wakimfahamu vizuri, kuwa katika kipindi hicho cha awamu ya pili Humoud alitaka tena kupatiwa nakala kivuli za nyaraka kama ilivyokuwa katika awamu ya mwanzo, hata hivyo hakufanikiwa kupatiwa kwa kile Kamati ilichoelezwa kutofautiana na Mkurugenzi wa Taasisi ya Nyaraka.

Kamati ilipomuhoji Mkurugenzi alisema hamfahamu Humoud, isipokuwa anamtambua kwa kuwa alikuwa akiambatana na ujumbe wa Oman ulipotembelea Taasisi ya Nyaraka na mara kadhaa alimuona Wizarani.

Katika awamu ya tatu ya mwaka 2012 Humoud alikuja kwa mlango wa ubalozi kama ilivyotangulia kuelezwa. Kamati ilielezwa kuwa Humoud alikuwa na mahusiano makubwa na Mkurugenzi wa Taasisi ya Nyaraka na baadhi ya watendaji wengi wa nyaraka, ingawa Mkurugenzi wa Nyaraka alikanusha kuwa na mahusiano hayo na Humoud.

Baadhi ya wafanyakazi hao waliambia Kamati kuwa mahusiano hayo yalikuwa makubwa kiasi ambacho Humoud mara kadhaa akija na zawadi ndogo ndogo na kuwapatia baadhi ya wafanyakazi hao kama vitambaa, tende nk.

Kamati pia ilielezwa na mmoja ya wafanyakazi aliyefuatwa na Humoud na alimpa ahadi kwamba iwapo atafanikisha kuiba nyaraka na kumpatia angeliyabadilisha maisha yake kama ilivyo kwa mabosi wake. Kamati ilipomuuliza ni mabosi wepi aliokusudia Humoud, mfanyakazi huyo alisema ni wakuu wa Taasisi yake ya Nyaraka.

Kamati ilipokuwa inachanganuwa taarifa hizi ilibaini yafuatayo:-

- i. Katika awamu zote alizokuja, Humoud alikuja kwa kazi inayofanana kuhusu nyaraka zilizopo katika nyumba ya nyaraka kilimani.
- ii. Katika awamu zote alizokuja, Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar inataarifa ya ujaji wake wa awamu ya kwanza tu ya 2005, pale ubalozi mdogo wa Omani ulipoleta taarifa rasmi na madhumuni ya kuja kwake, rejea Kiambatanisho namba KTN 25.
- iii. Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar haikuwa na taarifa ya ipi hasa hadhi ya Humoud katika awamu ya tatu aliyokuja, rejea maelezo ya Waziri Haroun katika Kiambatanisho namba KTN 20.
- iv. Huenda Humoud alifanyakazi za kiuchunguzi kwa vile aliweza kupata fursa kubwa ya kuijuwa Taasisi ya Nyaraka, ambapo imesaidia kufanikisha wizi wa nyaraka zenyewe.
- v. Kwa fursa aliyopata ya kuifikia Taasisi ya Nyaraka na kujuana na Wakuu na watendaji wa Taasisi hiyo, Humoud aliweza kuifahamu Taasisi hiyo na watendaji wake kwa kina sana.
- vi. Humoud alikuwa na uhuru wa kuifikia Taasisi ya Nyaraka anavyopenda.
- vii. Kutokana na tuhuma za wizi kuibuka katika kipindi cha karibuni upo uwezekano mkubwa kuwa Humoud amekuwa akijihusisha na tabia hizo katika awamu zote alizokuja.

Katika hoja ya pili, Kamati ilitaka kujuwa kwanini Humoud amehusishwa na tuhuma za wizi wa nyaraka. Katika kujibu hoja hii Kamati imetafakari vizuri uchunguzi uliofanywa na Jeshi la Polisi ambao umethibitisha kuwa Humoud ametajwa na watendaji wa Nyaraka waliohusika katika wizi huo rejea Kimbatanisho namba KTN 23.

Katika taarifa hiyo ushahidi wa kimazingira unaoungwa mkono na kauli za watendaji wanaodaiwa kushirikiana naye unaonyesha wazi kuwa alikuwa ni mmoja ya watuhumiwa muhimu katika wizi wa Nyaraka.

Kamati imepitia taarifa mbali mbali na vielelezo ambavyo bila shaka yoyote vinamhusisha Humoud na tukio hilo, katika kipindi hicho cha mwezi wa Julai , Ogasti na Septemba, 2013, matendo ya Humoud katika Taasisi ya Nyaraka yalikuwenda sambamba na matokeo ya wizi wa nyaraka zenyewe hapo baadaye.

Katika kipindi cha mwezi wa Julai 2013, Humoud aliongoza ujumbe wa Oman kupitia Ubalози ambao ulifika katika Taasisi ya Nyaraka na Kukagua maeneo mbali mbali katika chumba cha Hifadhi 'repository room'. Kamati iliambiwa na wafanyakazi wa Nyaraka kuwa wizi wa nyaraka ulitokezea katika maeneo yale yale ambayo ujumbe huo ulikaguzwa na Humoud akiwepo.

Ujumbe huo ulionyeshwa nyaraka mbali mbali zikiwamo nyaraka za tawala za kisultani husani katika kipindi cha utawala wa Sayyid Barghash bin Said na Masultani wengine. Madhumuni ya ujumbe huo yalikuwa katika mwenendo wa utekelezaji wa makubaliano ya ushirikiano wa kutunza na kuhifadhi nyaraka (MoU) yaliyokusidiwa kusainiwa baina ya Serikali ya Zanzibar na Oman.

Kamati iliarifiwa kuwa awali kulikuwa na makubaliano ya aina hiyo baina ya Serikali ya Oman na Serikali ya Zanzibar ambayo yalisainiwa mnamo tarehe 17/08/2010 wakati huo Taasisi ya Nyaraka ikiwa chini ya Wizara ya Elimu, Utamaduni na Michezo, rejea **Kiambatanisho namba KTN 26**, kuhusu mkataba wa makubaliano ya Zanzibar na Oman 'MoU'.

Mara kadhaa ubalози mdogo wa Oman umekuwa ukikumbusha na kuhimiza uwekaji saina mkataba huo, rejea **Kiambatanisho namba KTN 27**, kuhusu barua ya ukumbusho wa kusainiwa makubaliano hayo kutoka Ubalози Mdogo wa Oman ya tarehe 22/2/2007.

Kamati ilielezwa kuwa makubaliano ya mwaka 2010 yalifanyiwa marekebisho baadaye wakati Taasisi ya Nyaraka ikiwa chini ya Wizara ya Nchi AR Utumishi wa Umma na Utawala Bora, nyongeza hiyo ya marekebisho ya makubaliano hayo hayakusainiwa kwa kuwa uongozi wa Wizara wa wakati huo haukuafiki baadhi ya vipengele vya nyongeza hiyo, vilivyonekana kwenda kinyume na maslahi ya nchi.

Mnamo tarehe 5/01/2015, Kamati ilimwita na kumhoji aliyekuwa Waziri katika AR Utumishi wa Umma na Utawala Bora, Mheshimiwa Haji Omar Kheir ambaye alieleza Kamati kuwa katika kipindi hicho, nyongeza ya makubaliano ya mkataba huo hayakusainiwa kutokana na kuwamo kipengele kilichoweka sharti kwamba katika kubadilishana nyaraka upande wa pili upate fursa ya kupatiwa nyaraka bila ya kuwapo taratibu za kawaida.

Mheshimiwa Haji Omar Kheir aliambia Kamati kuwa hilo hawakuwa tayari na walitaka kifanyiwe marekebisho ambayo hayakuwahi kufanyika baada ya kutokea mabadiliko ya Baraza la Mawaziri mwezi Ogasti, 2013 na yeye kuondoka katika Wizara hiyo, huku makubaliano hayo yakiachwa kwa ajili ya ushauri wa Mwanasheria Mkuu wa Serikali, rejea **Kimbatanisho namba KTN 28**, kuhusu nakala ya makubaliano hayo ambayo hayajawekwa saini.

Kutokana na kuchelewa kusainiwa nyongeza hiyo ya makubaliano, Ubalozi mdogo wa Oman umekuwa ukikumbusha mara kwa mara kuhusu kusainiwa makubaliano hayo. Hata hivyo, baada ya tukio la wizi wa nyaraka kutokea si Ubalozi Mdogo wa Oman wala Humoud aliyekumbushia tena kusainiwa makubaliano. Kama hiyo haitoshi, kipindi kifupi tu baada ya kadhia hiyo Humoud aliondoka nchini.

Kamati iliambiwa katika kipindi hicho, kuwa wakati utiaji saini wa makubaliano hayo unasubiriwa, Humoud alijichomoza tena kwa kuwatafuta watendaji wa Afisi ya nyaraka na kuwashawishi waibe nyaraka hizo na kumpatia yeye kwa malipo ya fedha nyingi.

Ndugu Omar Shehe Khamis ambaye ni Afisa Mwandamizi katika Taasisi ya Nyaraka aliiambia Kamati kuwa alipigiwa simu na Humoud ambaye anamfahamu lakini hakupokea simu hiyo mara kadhaa alipopigiwa, alifafanua kuwa baadaye alikutana na Humoud akiwa Beit el Ajab alipokwenda kwa shughuli zake na Humoud alilalamika kwa ndugu Omar kuwa amekuwa akimpuuza na hakuwa akipokea simu zake.

Kamati ilipomuhoji ndugu Omar kwanini hakupokea simu za Humoud alisema kuwa amekuwa na mashaka na Humoud na hakutaka kushughulika naye kwa vile alihofu angelimtumia vibaya kwa maslahi yake.

Humoud hakutosheka na hapo alimtafuta ndugu Fuad Abdalla ambaye nae pia anafanyakazi 'search room' katika Taasisi ya nyaraka, ndugu Fuad alieleza Kamati kuwa alipigiwa simu na mtu asiyemfahamu akimtaka wakutane naye kwa kuwa anashida naye muhimu. Ndugu Fuad aliongeza kuwa alimtaka mtu huyo wakutane eneo la Kilimani karibu na Afisi ya Nyaraka majira ya asubuhi saa 4:00, na walipokutana na mtu huyo

alikuwa kwenye gari aina ya Prado na alijitambulisha kuwa yeye ni Humoud ana mazungumzo muhimu na yeye (Fuad).

Ndugu Fuad aliendelea kuifahamisha Kamati kuwa alipakiwa kwenye gari mpaka kwenye mkahawa mmoja hapo Kiembe samaki na wakiwa Mkahawani hapo, Humoud alimtaka Fuad ampatie nyaraka kutoka Taasisi ya Nyaraka na kwa kufanya hivyo angelifaidika kwa kumpa fedha nyingi ambazo zingelibadilisha maisha yake kama ilivyo kwa mabosi wake, ndugu Fuad alisema kuwa alimwitikia Humoud ambaye alimsisitiza akubali na alipoondoka, Humoud alimpatia Fuad shilingi elfu ishirini (20,000/=)

Katika maelezo yake mbele ya Kamati ndugu Fuad alisema alishindwa kutekeleza ombi la Humoud kwa kuwa hakuona kama kitu cha busara kufanya kitendo hicho na kuhatarisha kazi yake ambayo ameajiriwa siyo miaka mingi. Ndugu Fuad alieleza kuwa alikata mawasiliano na Humoud kwa kuifunga (block) namba yake ya simu ya mkononi na akawa hawasiliani naye tena.

Mfanyakazi mwengine ambaye Humoud aliwasiliana naye ni ndugu Khadija Idd Mohamed ambaye naye anafanyakazi katika 'search room' katika Taasisi ya Kuhifadhi Nyaraka Kilimani.

Ndugu Khadija alimbia Kamati kwamba katika kipindi cha karibu na tukio la wizi wa nyaraka alipigiwa simu na mtu asiyemfahamu nyakati za usiku mtu huyo alijitambulisha kuwa yupo maeneo ya Kiembe Samaki na alimtaka wakutane ana shida muhimu, Khadija alisema kuwa hakukubaliana na wito huo kwa vile yeye ni mtu mwenye familia na asingeliweza kutoka katika nyakati hizo za usiku kufata wito wa mtu asiyemjua.

Alipowasimulia baadhi ya wafanyakazi wenzake mmoja wao alimwambia Khadija kuwa huyo huenda ni Humoud na bora asishughulike naye kwa kuwa anaweza kumsababishia matatizo. Wakati lilipobainika tukio la wizi na kujulikana kuwa Humoud alishawishi matokeo yake, ndugu Khadija alitoa taarifa kwa uongozi wa Taasisi kuhusu yeye kupigiwa simu na mtu asiyemfahamu akitaka kukutana naye Kiembesamaki.

Ndugu Khadija alionesha namba ya simu hiyo aliyopigiwa na ilipoangaliwa iligundulika kuwa ni namba hiyo hiyo waliyopigiwa wafanyakazi wengine kushawishiwa kuiba nyaraka na namba hiyo ilikuwa ikitumiwa na Humoud Abdulla Al Rashidy.

Mbali na mazingira hayo ambayo yanaashiria vya kutosha ushawishi wa Humoud katika tukio hilo la wizi wa Nyaraka hakuishia kwa watendaji hao alifanya mawasiliano kwa mfanyakazi mwengine wa chumba cha uhifadhi nyaraka aitwaye ndugu Mwanakombo Ali Haji.

Mfanyakazi huyu ni miongoni mwa watuhumiwa katika kadhia ya wizi wa nyaraka ambaye katika maelezo na vielelezo mbali mbali vinaonyesha kuwa alikuwa akiwasiliana na Humoud mara kadhaa na kufanikisha wizi wa nyaraka hizo.

Katika mahojiano na ndugu Moza Zahran Mohamed ambaye ni Afisa Mwandamizi katika Taasisi hiyo ya Nyaraka aliambia Kamati kuwa katika nafasi yake katika chumba cha uhifadhi Ndugu Mwanakombo alikiuka taratibu za kazi zinazohusika katika chumba hicho kwa kuwa alikuwa akiingia na mikoba na akitumia muda mwingi katika chumba hicho bila ya kazi maalumu.

Kamati pia imegundua wakati wa uchunguzi wa tukio hilo kuwa Humoud alifanya mawasiliano ya simu na ndugu Mwanakombo Ali Haji ambayo katika kipindi hicho cha miezi mitatu yalikuwa kwa kiwango kikubwa, ambapo inadaiwa wamewasiliana katika maeneo tofauti mara zaidi ya 127, rejea Kiambatanisho namba KTN 21, nakala ya kumbukumbu ya mawasiliano ya simu baina ya Mwanakombo na Humoud.

Kwa maelezo hayo, Kamati imeona kwamba kuna mazingira tofauti yanayomuhusisha Humoud na tukio la wizi wa nyaraka.

Katika kujibu hoja ya tatu ya hatua za uchunguzi dhidi ya Humoud zilipofikia, Kamati, iliridhika kuwa Humoud kwa kiasi kikubwa amejihusisha na matukio ya wizi wa nyaraka.

Kamati imepata kumuhoji Mkurugenzi wa Makosa ya Jinai wa Mkoa wa Mjini Magharibi (RCO) na alithibitisha mbele ya Kamati kuwa uchunguzi wao umebaini kuwa Humoud alihusika na kama kinga aliyonayo ingeondolewa wangeluweza kumuhoji na kumshitaki pamoja na wahusika wengine.

Aidha alieleza kuwa Polisi wangeluweza kufika mbali zaidi katika uchunguzi wao iwapo wangelipata fursa ya kumuhoji Humoud na kutokana uchunguzi wao walikuwa na hakika na uhusika wa Humoud ndiyo maana walishauri Serikali imuondolee kinga ya kibalazi ili wapate kumuhoji na hatua stahiki zichukuliwe dhidi yake.

Akitoa maelezo mbele ya Kamati kamanda wa Polisi wa Mkoa wa Mjini Magharibi (RPC) kamishna msaidizi ndugu Mkadam Khamis Mkadam alisema Jeshi la Polisi lilitaka ushauri kutoka Idara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa ya Zanzibar wa kujuwa hadhi ya Humoud na Idara hiyo ilijibu Jeshi la Polisi mnamo tarehe 11/02/2014.

Katika jibu hilo Idara hiyo ilieleza Jeshi la Polisi kuwa suala la Humoud lilifikishwa Makao Makuu ya Wizara ya Mambo ya Nje, Dar es Salaam ambao walieleza kuwa Humoud alikuwa ni Afisa wa Ubalazi mdogo wa Oman na kwa sasa hawezi kushitakiwa au kuhojiwa na Polisi au vyombo vya ulinzi ndani ya Jamhuri ya Muungano wa

Tanzania kwa sababu ya kinga aliyonayo akiwa ni mwanadiplomasia wa kigeni kwa mujibu wa Makubaliano ya Vienna juu ya Mahusiano ya Kidiplomasia ya mwaka 1961, (Vienna Convention on Diplomatic Relations of 1961) na sheria ya Kinga na Fursa za Kidiplomasia na Kikonsula Na.5 ya 1986 (Diplomatic and Consular Immunities and Privileges Act No.5 of 1986)

Aidha barua hiyo ilieleza kuwa kama Polisi wanataka kumkamata na kumuhoji Humoud, lazima wakusanye ushahidi wenye nguvu na kuwasilisha Wizara ya Mambo ya Nje ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambayo ndiyo itakayoandaa ombi kwa Serikali ya Oman la kumuondolea kinga Humoud.

Katika hatua ya uchunguzi wa taarifa mbali mbali kuhusu Humoud Kamati imebaini kuwa:-

- i. Waziri Haroun Ali Suleiman alipitikiwa sana kumuhoji ndugu Humoud kienyeji kwa vile Polisi ndiyo ilikuwa ifanye kazi hiyo kitaalamu na kwa mujibu wa sheria. Kauli ya Waziri Haroun Ali Suleiman kuwa alimuhoji kijana huyo na kukataa kuhusika haikuwa sawa kwa kuwa angalisaidiana na Jeshi la Polisi kufanikisha azma yao ya Kumuhoji kwa kusaidia taratibu za kuondolewa Kinga yake, rejea Kiambatanisho namba KTN 20.
- ii. Ushauri wa Jeshi la Polisi ambalo limefanyakazi kubwa ya upelelezi wa suala hili na kutaka Humoud aondolewe kinga ya kibalozi, haukufanyiwa kazi inavyostahiki.
- iii. Licha ya Kamati kuelezwa na Mheshimiwa Haroun kuwa suala hili limeshafikishwa Wizara ya mambo ya Nje ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania bado hakuna hatua madhubuti zilizochukuliwa mpaka sasa na Kamati imepata taarifa kuwa Humoud amekuwa akija na kuondoka Zanzibar mara kadhaa na hakuna chochote kinachoendelea dhidi yake, vile vile majibu ya Idara ya Mambo ya Nje, Afisi ya Zanzibar hayaonyeshi kuwa kuna hatua za maana zinazochukuliwa dhidi ya Humoud.
- iv. Idara ya Mambo ya Nje kutaka upatikane ushahidi wenye nguvu inatia shaka na utayari wa kushughulikiwa suala lenyewe, kwa vile mpaka hatua iliyofikiwa ushahidi wa kimazingira ulitoshwa kwanza kukamatwa Humoud kwa mahojiano ambayo ndiyo yangewezesha kutilia nguvu ushahidi wa kimazingira, ikiaminika kuwa Polisi wangelikwenda mbali zaidi ya kumuhoji na kumfanyia upekuzi.

Kamati bado inamani na hatua ya uchunguzi wa Jeshi la Polisi kwa vile ulikuwa unapahala pa kuanzia na walihitaji kumaliza. Imani ya Kamati kwa Jeshi la Polisi inakuja

kwa kuwa Jeshi la Polisi limefanyakazi hiyo kwa umakini na timu ya uchunguzi ilikuwa imehusisha vyombo muhimu vya haki jinai na kuja na hitimisho la kuwapata watuhumiwa wa uhalifu wa tukio hilo akiwamo Humoud.

Ni masikitiko yetu kuwa nguvu na weledi wa Jeshi la Polisi umebezwa kwa kutofuatwa ushauri wao baada ya uchunguzi wa muda mrefu kuhusu kadhia hii.

Aidha Kamati imegundua kuwa kuna hali ya shaka au hofu kwa baadhi ya viongozi wa Serikali kutekeleza wajibu wao katika kulishughulikia suala hili kwa mfano, mnamo tarehe 02/01/2015, Kamati ilimwita Waziri wa Nchi Afisi ya Makamo wa Pili wa Rais, Mheshimiwa Mohamed Aboud Mohamed na kutaka kujua taarifa ya uchunguzi na hatua zilizochukuliwa baada ya uchunguzi wa Polisi na Mamlaka ya Rushwa alisema kuwa suala hili halifahamu na hajawahi kusikia katika ngazi za juu ya Serikali, alisema na kuonesha wasi wasi kuwa suala hili linaweza likaharibu uhusiano baina ya nchi yetu na Oman kama halitashughulikiwa kwa uangalifu.

Kamati ilishtushwa kuona kuwa Afisi ya Makamo wa Pili wa Rais ambayo inaratibu mambo ya Muungano ikiwemo na vyombo vyake haina taarifa kuhusu kazi iliyofanywa na Jeshi la Polisi katika kadhia nyeti kama hiyo. Kamati iliamini kuwa kauli hiyo ni ya wasiwasi wa Serikali na kuchelea kuchukuwa hatua za haraka kwa wahusika muhimu wa tukio la wizi wa nyaraka.

Kamati ilipata shaka kuamini kuwa Serikali kupitia Afisi ya Makamo wa Pili wa Rais haifahamu hatua za uchunguzi zilipofikiwa kwavile ilipata taarifa ya Polisi kuhusu hatua za upelelezi huo mbayo ilipelekwa kwa Katibu Mkuu Afisi ya Rais na Utumishi wa Umma na anuani ya taarifa hiyo ikionesha kuwa alipewa Katibu wa Rais, Afisi ya Rais Ikulu na Utawala Bora.

Kamati inaamini kuwa Serikali katika ngazi za juu inajuwa hatua ya uchunguzi ilipofikiwa na kwa hivyo ilijuwa kuwa Jeshi la Polisi lilitoa ushauri kwa Serikali ambao haukupata mrejesho wowote, rejea Kiambatanisho KTN 23, kuhusu barua ya Kamishna wa Polisi kwa katibu Mkuu Afisi ya Rais na Utumishi wa Umma na Katibu Mkuu wa Rais, AR Ikulu na Utawala Bora.

Katika hoja ya nne ya suala la Humoud, Kamati ilitaka kujiridhisha kutokana na vielelezo na maelezo iliyoyapata kuhusu Humoud kama wakati akifanyakazi kama mwanadiplomasia alizingatia na kufuata masharti ya Sheria namba 5 ya mwaka 1986 na Mikataba ya Kimataifa inayoratibu Mahusiano ya diplomasia na Kikonsula, rejea **Kiambatanisho namba KTN 29**, kuhusu Sheria namba 5 ya mwaka 1986 ikijumuisha jadweli zenye Mikataba ya Kimataifa ya VCDR 1961 na VCCR 1963.

Katika hoja hii Kamati ilipitia na kuichambua mikataba hiyo na kupima matendo ya Humoud kama yalikuwa yanafuata masharti ya sheria na mikataba hiyo. Hata hivyo, Kamati ilipochambua sheria na mikataba hiyo iligundua kuwa Mkataba unaohusu kinga ya Humoud ni mkataba wa Kimataifa wa Mahusiano ya Kikonsula wa mwaka 1963 (Vienna Convention on Consular Relations 1963 (VCCR 1963)) na siyo mkataba wa Kimataifa wa Mahusiano ya Kidiplomasia wa mwaka 1961 (Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961) kama ilivyoelezwa na Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa wakati wakijibu barua ya Jeshi la Polisi kupitia Idara ya Mambo ya Nje Zanzibar.

Katika mkataba wa Kimataifa Kuhusu Mahusiano ya Kikonsula wa mwaka 1963 ambao ndiyo makubaliano ya Kimataifa yanayoratibu shughuli za Balozi ndogo za nchi umegawanya majukumu tofauti na yale ya Mkataba wa Kimataifa Kuhusu Mahusiano ya Kidiplomasia wa mwaka 1961 ambao Idara ya Mambo ya Nje ilihusisha kinga ya Humoud.

Kwa mujibu wa Mkataba huo wa mwaka 1963, jukumu kubwa la balozi ndogo ni kama ilivyoainishwa katika Kifungu cha 5 kwamba balozi ndogo zitakuwa na jukumu la kulinda maslahi ya nchi yake kwenye nchi ambayo ubalozi huo mdogo upo, lakini msisitizo wa kazi zao unajikita zaidi katika masuala ya kiutawala na kiufundi na wala haujijishiki na masuala makuu ya kimahusiano kama vile ya ngazi za juu za kiutawala ambayo ubalozi mkuu unahusika kwa mujibu wa Mkataba wa Kidiplomasia wa mwaka 1961 (VCDR).

Aidha Mikataba yote hiyo, pamoja na kutoa fursa na kinga nyengine, pia imetoa kinga ya kutoshitakiwa, kusachiwa na kuhojiwa na vyombo vya usalama kwa makosa watakayofanya wanadiplomasia wakiwa na hadhi ya kidiplomasia au wakiwa wanatekeleza kazi za kidiplomasia kwa mujibu wa mkataba wa kidiplomasia kwa mabalozi, Mabalozi wadogo na maafisa wao.

Hata hivyo, mkataba wa mwaka 1963 pia umeweka wajibu wa mabalozi wadogo na maafisa wao, wakiwa katika nchi wanazofanyia kazi na wakiwa wanapata fursa na Kinga kutokana na kazi zao, basi waheshimu sheria na kanuni za nchi waliyofikia pamoja na wajibu wa kutoingilia mambo ya ndani ya nchi hiyo.

Katika kutazama kadhia ya Humoud ambaye alikuwa ni mfanyakazi wa ubalozi mdogo, pamoja na masharti yaliyowekwa katika kifungu cha 55 cha Mkataba wa Mahusiano ya Kikonsula (VCCR) wa mwaka 1963, Kamati imegundua yafuatayo:-

- i. Humoud amevunja masharti ya kifungu cha 55 cha Mkataba wa mwaka 1963 kwa kushindwa kuheshimu sheria na kanuni za nchi iliyompokea ambayo imeweka sharti katika sheria zake kuwa kuiba au kusaidia kuiba nyaraka za Serikali ni kosa la jinai ambalo yeye amejihusisha nalo.
- ii. Humoud amekwenda kinyume na hadhi ya nafasi yake kwa kujihusisha kwake katika matendo yanayodhalilisha hadhi ya nafasi yake kama afisa wa ubalozi mdogo.
- iii. Humoud amedhalilisha nchi yake ambayo kwa wakati wote na mpaka hivi sasa imekuwa ikiendesha mahusiano yake na Zanzibar kwa uadilifu, haki na heshima.

Kwa hivyo basi, katika hoja hii ya Kamati kama masharti ya sheria zilizomuweka Humoud nchini yamevunjwa, jibu la Kamati ni kuwa masharti hayo siyo yamevunjwa na Humoud lakini pia yamevurugwa kwa kiasi cha kuaibisha nchi yake na nchi zetu ambazo zimeshaanzisha namna nzuri ya kushirikiana katika suala zima la kubadilishana na kuhifadhi nyaraka na mengineyo.

Kamati ilifikiria hoja ya tano kuhusu shufaa kwa nchi iliyoathirika na kuvunjwa kwa sheria zake na kitendo cha kihalifu kilichoathiri maslahi ya nchi. Katika hili Kamati ilirejea kwenye ushauri waliopatiwa Polisi na Idara ya Mambo ya Nje katika Afisi ya Zanzibar.

Katika ushauri wao walisema kwa mujibu wa Mkataba wa VCDR 1961 na sheria namba 5 ya mwaka 1986 ni kuwa Humoud hawezi kuhojiwa wala kushitakiwa kwa kosa la jinai kutokana na kinga anayopata kama mwanadiplomasia.

Katika ushauri huo ambao RCO alipohojiwa na Kamati alidhihirisha kutoridhishwa na namna ulivyokuwa mwepesi na kukosa ufafanuzi wa kina, Kamati nayo iliutafakari, ingawa Jeshi la Polisi liliwasilisha ombi lake Serikalini kutaka iombe kuondolewa kwa kinga ya Humoud ili ashitakiwe, rejea Kiambatanisho namba KTN 24, barua ya Idara ya Mambo ya Nje, Afisi ya Zanzibar kwa Jeshi la Polisi.

Ingawa jambo hilo halijafanyika lakini Kamati kwa kuzingatia maslahi ya nchi na uzito wa tukio lenyewe na hasara ambayo nchi imepata ambayo haiwezi kurejeshwa kwa thamani nyengine imeuchambuwa na kubaini kuwa:-

- i. Majibu ya Idara ya Mambo ya Nje hayakufafanuwa kwa uwazi kuhusu kinga ya Humoud inalindwa na Mkataba upi kati ya VDCR 1961, VCCR 1963 na kifungu kipi cha Sheria ya mwaka Na.5 ya 1986.

- ii. Kamati imegunduwa kuwa mkataba unaompa kinga Humoud ni wa mwaka 1963 ambao nao umetoa kinga ya kutoshitakiwa kwa Afisa wa Konsula isipokuwa Afisa huyo anaweza kushitakiwa iwapo atafanya kosa la jinai lililopindukia mipaka ‘grave crime’ na chombo cha Mahakama kitowe maamuzi hayo, rejea kifungu cha 41 (1) cha VCCR 1963) katika kiambatanisho namba KTN 29, uk. 15 wa kiambaanisho hicho.
- iii. Idara ya Mambo ya Nje imeiaminisha Polisi kuwa Sheria namba 5 ya mwaka 1986 na Mkataba wa mwaka 1961, yote inampa kinga Humoud, bila kufafanua kwa kina mazingira yote kuhusu kinga yake kwa mujibu wa sheria, jambo ambalo halikuwa sawa katika kukishauri chombo kikubwa cha upelelezi kama Polisi.
- iv. Kamati pia imebaini kuwa katika suala la kinga na fursa za kidiplomasia kuna tofauti baina ya Mkataba wa Mwaka 1961 kwa Wanadiplomasia na ule wa mwaka 1963 kwa Makonsuli (mabalozi wadogo na maafisa wao) ambapo Mkataba wa mwaka 1963 umepunguza masharti ya fursa na kinga hizo kwa mabalozi wadogo na kwamba wanaweza kukamatwa na kushitakiwa iwapo watafanyaka kosa kubwa bila kujali kinga waliyonayo.
- v. Katika kufafanua kipengele cha 41 (1) cha mkataba wa VCCR 1963 Kamati imefahamu kuwa ingawa mabalozi wadogo na maafisa wao wanapata kinga ya kutoshitakiwa lakini imewekwa ‘*exception*’ kuwa wanaweza kushitakiwa iwapo watatenda kosa kubwa ‘grave crime’ na mamlaka zenye uwezo za kisheria kutoa maamuzi hayo.

Katika uchambuzi wa ni lipi hasa kosa lililopindukia mipaka ‘*grave crime*’, Mkataba wa VCCR 1963 haukutoa tafsiri, wala sheria Namba 5 ya mwaka 1986 haina tafsiri hiyo. Katika sheria za nchi za Jumuiya ya Madola ambazo Zanzibar ni sehemu yake, Kamati ilitazama mfano wa sheria ya Uingereza ya Mahusiano ya Kikonsuli (UK Consular Relations Act 1968) katika Kifungu cha 1 (2) kinachosomeka katika tafsiri ifuatayo:-

“Kosa lililopindukia mipaka ‘grave crime’ maana yake ni kosa lolote la jinai ambalo adhabu yake ni kifungo kinachopindukia miaka mitano jela”.

Kwa tafsiri hiyo, maana yake ni kuwa iwapo Balozi mdogo au Afisa wa ubalozi mdogo atafanya kosa kubwa lililopindukia mipaka katika nchi anayofanyiakazi, basi anaweza kukamatwa na kushitakiwa kwa mujibu wa Mkataba wa Kimataifa unaoratibu Mahusiano ya Kikonsula wa mwaka 1963, ambao umeridhiwa kwa mujibu wa Sheria

namba 5 ya mwaka 1986 ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inayotumika mpaka Zanzibar.

Kwa hivyo basi, Kamati inaeleza kuwa tafsiri ya Kinga ya Humoud kuhusishwa na Mkataba wa Kidiplomasia wa mwaka 1961 ambao haumpi kinga hiyo siyo sawa.

Kamati imeona kuwa kama masharti ya sheria hii yangepanuliwa vizuri kwa Jeshi la Polisi, basi hatua stahiki zingeweza kuchukuliwa mapema kwa Humoud kukamatwa na kuhojiwa na hata kupekuliwa kwa mujibu wa masharti ya kifungu cha 4 na 11 sheria Namba 5 ya mwaka 1986.

Katika kujiridhisha na tafsiri hiyo, Kamati ilitazama mfano wa katika kesi mbili za kidiplomasia zilizohusisha matumizi mabaya ya kinga za kikonsula kwa mujibu wa mkataba wa mwaka 1963. Kesi ya kwanza ni ile ya **United States V Khobragade, 14 CR 008, NYLJ (2014)** ambapo mnamo mwezi Disemba, 2013, Afisa wa ubalozi mdogo wa India nchini Marekani alikamatwa na kushitakiwa kwa kosa la kughushi hati ya kusafiria pamoja na unyanyasaji wa mfanyakazi wake wa ndani kosa ambalo alipatikana na hatia.

Katika kesi nyengine ya **United States V Chindawongse, (771 F.2d 840-41 (4th Cir.1985)** ambayo afisa wa ubalozi mdogo wa Thailand nchini Marekani alikamatwa na ku na kupekuliwa na kupatikana na madawa ya kulevya aina ya Heroin, alihukumiwa kifungo jela. Katika kesi zote mbili washitakiwa katika kujitetea walidai kinga ya kidiplomasia kwa mujibu wa mkataba wa VCCR 1963.

Hata hivyo, tafsiri iliyotolewa na Mahakama ni kwamba mkataba huo hauwapi maafisa wa balozi ndogo kinga kamili (absolute) kama ile wanayopewa mabalazi katika mkataba wa kidiplomasia (VCCR) wa 1961. Kadhalika, hukumu hizo zimebainisha kuwa mabalazi wadogo na maafisa wao hawapati kinga ya kikonsula kwa matendo yao binafsi kwa mujibu wa Makubaliano ya Kimataifa ya Mahusiano ya Kikonsula (VCCR 1963).

Katika hoja ya sita ya Kamati kama hatua zinawezekana kuchukuliwa dhidi ya Humud bila ya kuharibu uhusiano wa Zanzibar na Oman.

Mtazamo wa Kamati katika hili ulishakuwa wazi tokea mwanzoni mwa ripoti hii kuwa katika kadhia hii nchi zetu zimekuwa katika mahusiano mazuri yanayongozwa katika misingi ya uadilifu, haki na kuheshimiana ambayo imeshikiliwa na historia ndefu ya nchi hizi mbili kwa karne nyingi.

Hivyo uhusiano huu hauwezi kuvunjika kwa kuchukuliwa hatua za kisheria kitendo cha ubinafsi wa mtu mmoja au wawili ambao matendo yao hayana Baraka ya nchi zetu.

Kamati inaamini kuwa Humoud kwa vyovyote apojihusisha na kitendo hicho basi alitanguliza ubinafsi wake na siyo maslahi ya nchi yake wala maslahi ya mahusiano ya nchi zetu. Hivyo, kama hatua za kuchukuliwa zitafuata mashariti ya sheria basi suala hilo linawezekana likafanyika bila ya nchi zetu mbili kuingia katika mgogoro.

d. Mambo yaliyopelekea au yaliyorahisisha suala la wizi au upotevu wa nyaraka katika taasisi ya nyaraka.

Kadhia ya upotevu wa nyaraka katika Taasisi ya Nyaraka na kumbukumbu za Taifa, limesababishwa na mambo mbali mbali, katika ripoti hii Kamati itaanisha baadhi ya mambo hayo. Kamati katika uchambuzi wake wa maelezo na vielelezo mbali mbali ilivyopata kutoka katika vyanzo tofauti, imeona mambo yafuatayo yamerahisisha kutokea kwa tukio la wizi na upotevu wa nyaraka:-

- i. Uzembe na kutojali (negligence and recklessness)
- ii. Kutokuwepo na mpango imara wa udhibiti wa usalama wa nyumba ya nyaraka.
- iii. Usimamizi na uendeshaji mbovu wa Taasisi ya Nyaraka.
- iv. Kutokuchukuliwa kwa hatua zinazostahiki kwa matukio ya wizi wa nyaraka yaliyokuwa yakitokea kwa muda mrefu.
- v. Taasisi ya nyaraka kutopewa umuhimu unaostahiki kwa muda mrefu.
- vi. Kutokuwepo kwa mpango wa ukaguzi wa muda mrefu na muda mfupi.
- vii. Ukosefu wa vifaa vya kiusalama kwa muda mrefu.
- viii. Ukosefu wa Taaluma ya elimu ya uhifadhi wa nyaraka kwa baadhi ya watendaji wa Taasisi ya Nyaraka.
- ix. Ukosefu wa wataalamu wakutosha katika eneo la uhifadhi wa nyaraka.

Maelezo na ufafanuzi wa kila moja ni kama ifuatavyo:-

- i. **Uzembe na kutojali (negligence and recklessness)**

Taasisi hii, inaongozwa na Mkurugenzi ambaye ndiye msimamizi mkuu wa shughuli zote za kikazi zinazohusiana na Taasisi hii. Chini ya Mkurugenzi kuna wasaidizi wake ambao wanatakiwa wamsaidie katika utekelezaji wa majukumu ya Taasisi hiyo. Hata hivyo, Kamati imebaini kwamba katika uendeshaji wa shughuli za Afisi hii kuna uzembe umetendeka na ni hali inayoendelea katika Taasisi hii.

Kwa mujibu wa Sheria ya Utumishi wa Umma Nam. 2 ya mwaka 2011 na Sheria ya kuanzisha Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za Taifa namb. 3 ya mwaka 2008, Mkuu wa Taasisi anatakiwa afuatilie utendaji wa Taasisi yake na kujua utekelezaji wa majukumu unavyofanyika kwa kila mfanyakazi, jambo ambalo linaonekana halipo kwa kiwango cha kuridhisha katika Taasisi hii.

Kutokuwepo kwa ufuatiliaji wa kazi zinavyofanyika ni moja wapo ya hali inayoelezwa hapo juu, Kamati wakati inawahoji watendaji wa Taasisi waliieleza kwamba mtuhumiwa wa wizi wa Nyaraka ndugu Mwanakombo Ali Haji ambaye ni mfanyakazi wa chumba cha kuhifadhia nyaraka pamoja na mfanyakazi mwingine ambaye siye muhusika wa chumba hicho ndugu Mwanahawa Abdalla Ali walikuwa na kawaida ya kuingia katika chumba hicho bila ya kuwa na kazi maalum, walifikia hatua ya kufanya shughuli zao binafsi kama vile kusukana kinyume na utaratibu wa kazi.

Vile vile, Kamati ilielezwa kuwa Ndugu Mwanakombo pia alikuwa na kawaida ya kuingia na mikoba na kutoka na vitu katika chumba cha kuhifadhia nyaraka wakati wa kazi, kitendo ambacho pia hakiruhusiwi kwa mujibu wa taratibu za ofisi.

Kamati inajiuliza wakati haya yote yakitendeka wasimamisi wa Taasisi hii walikuwa wapi? Na kwa nini wahusika hawa wasichukuliwe hatua za kinidhamu na kisheria kwa tabia zao za kukiuka taratibu za kazi.

Kamati imeona kwamba watu waliopewa dhamana ya kusimamia Taasisi hii walishindwa kutekeleza wajibu wao kutokana na kushindwa kutekeleza wajibu wao hatimae kutoa mwanya kwa mutukio ya wizi na hujuma kufanyika.

Wakati Kamati inafanya ukaguzi wa nyaraka zilizopo katika chumba cha kuhifadhia nyaraka, ilielezwa na watendaji kwamba baadhi ya masanduku yanayohifadhiwa nyaraka zinazohusiana na vitabu vya zamani vya dawa za asili hayajafunguliwa kwa zaidi ya miaka kumi iliyopita na funguo za masanduku hayo anazo Mkurugenzi peke yake hakuna mtendaji mwingine anaeruhusiwa kuwa nazo. Jambo la kushangaza ni kwamba wakati wa ukaguzi Kamati ilipoomba kupatiwa funguo za masanduku hayo Mkurugenzi alikuwa anasita kutoa ushirikiano kwa Kamati.

Baada ya Kamati kusisitiza kupatiwa funguo hizo, Mkurugenzi, baada ya kitambo kupita aliamua kuzitoa funguo hizo. Katika ukaguzi uliofanywa na Kamati, uligundua kwamba, vitabu vingi havimo katika masanduku hayo. Kamati inaona kwamba, vitabu hivi vimeibiwa kwa sababu vilitakiwa viwepo.

Kamati ilipomuuliza Mkurugenzi kwanini amefungia vitabu hivyo na funguo kubaki nazo yeye alisema kuwa alifanya hivyo kwa kuwa matukio ya wizi yamekuwapo muda mrefu hivyo alihofia kuziacha funguo za makabati hayo kwa kila mtu kungesababisha kupotea nyaraka hizo muhimu.

Kamati ilipokaguwa katika masanduku hayo, ilibaini nyaraka muhimu hazipo na maelezo ya wapi zilipo hayakupatikana.

Katika hali ya kushangaza, Kamati pia imebaini kuwa wakati Mkurugenzi wa Nyaraka hayupo ofisini kutokana na ugonjwa, wasaidizi wake walishindwa kuchukuwa hatua za mara moja wakati wafanyakazi wanaotuhumiwa wakitoka na vitu kwenye mikoba kutoka chumba cha uhifadhi.

ii. Kutokuwepo na mpango imara wa udhibiti wa usalama wa nyumba ya Nyaraka.

Hakuna shaka kuwa nyaraka za Zanzibar zina umuhimu mkubwa katika uhai wa Taifa, ni hazina ya urithi kwa kizazi kilichopo na kinachokuja. Watu mbali mbali wakiwemo wataalamu, watafiti, wasomi wa fani tofauti na wengineo, hupata fursa ya kuzitumia nyaraka zilizopo katika nyumba ya Nyaraka ya Kilimani.

Lakini, jambo la kusikitisha ni kwamba, jengo hili ambalo linahifadhi hazina hiyo ya zaidi ya miaka mia moja sasa, halina udhibiti wa kutosha wa usalama.

Jengo hili halina utaratibu unaofaa wa kukaguliwa wageni wanaoingia ndani ili kujua walichokibeba. Kamati imebaini kuwa utaratibu wa kudhibiti funguo muhimu za kuingilia katika chumba cha kuhifadhi Nyaraka (*repository room*) pia haupo vizuri, ambapo Kamati ilielezwa na watendaji kwamba, kikawaida ufunguo wa kuingia katika chumba hicho unawekwa chini ya buku lililopo katika meza na mfanyakazi anaewahi kuja mwanzo anachukuwa ufunguo na kufungua.

Wakati Kamati ikiendelea na kazi za ukaguzi katika Taasisi ya Nyaraka, iliweza kugundua kwamba jengo hilo halina askari wa ulinzi wenye silaha, ambapo kwa sasa jengo linalindwa usiku na walinzi ambao wanatumia silaha za kienyeji, kama marungu. Hali hii inaweza kupelekea uhalifu ukafanyika na walinzi wakashindwa kujitetea na kujihami kwa kuwa hawana silaha madhubuti.

Vile vile, kuwepo kwa nyumba ya mtu binafsi katika jumba la Nyaraka ambaye anatumia mlango mmoja na Taasisi hiyo ni suala ambalo linahatarisha usalama wa ofisi hiyo, kwasababu hii inatoa fursa ya kuingia watu mbali mbali wanaokuja kutembea katika nyumba hiyo.

iii. Usimamizi na Uendeshaji wa Afisi ya Nyaraka.

Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za Taifa imeanzishwa kwa mujibu wa Sheria ya kuanzisha Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu Nam. 3 ya mwaka 2008, na utaratibu wa kuendesha kazi za Taasisi hii umeelezwa kwa urefu katika Sheria hiyo. Kwa mujibu wa kifungu cha 12 cha Sheria hiyo Mkurugenzi ndiye msimamizi mkuu wa shughuli za Taasisi hiyo juu yake kukiwa na Bodi ya Ushauri inayoteuliwa na Waziri chini ya Kifungu Namba 8 cha Sheria hiyo.

Hata hivyo, Kamati imebaini kwamba kuna ukiukaji mkubwa wa utaratibu wa usimamizi na uendeshaji wa Taasisi uliowekwa na Sheria hii, hasa kwa upande wa uongozi.

Kushindwa kwa Mkurugenzi kutekeleza majukumu yake kama yalivyoielezwa katika kifungu cha 12 cha Sheria ya Taasisi hiyo, kumepelekea kutokuwepo kwa umakini wa kazi kwa waliobakia kazini hapo. Hasa ukizingatia kwamba hakukuwa na msimamizi aliyewekwa kwa mujibu wa taratibu za Ofisi kukaimu nafasi hiyo, mtu ambaye angekuwa masuuli kwa mambo yote yanayotendeka katika Taasisi hiyo wakati Mkurugenzi akiwa hayupo Ofisini.

Vile vile, ukosefu wa vikao vya ndani ya ofisi vya kila baada ya muda nao ni tatizo, vikao ni muhimu kwa ajili ya kutathmini utendaji wa Taasisi nzima unavyoendelea.

Kamati wakati inawahoji watendaji waeleze ni vipi majukumu ya Afisi yanavyoratibiwa, waliieleza Kamati kwamba hakuna ufuatiliaji unaofanyika kwa kuwa hakuna mikutano ya kiofisi inayofanyika kutathmini utendaji wa kazi za Taasisi.

Kamati inashawishika kusema kwamba, Taasisi hii kwa muda mrefu imekosa uangalizi wa karibu wa kuisimamia kazi zake za kila siku na ndio moja ya sababu za tukio la wizi wa nyaraka.

Kwa kukosekana usimamizi huo wa karibu, baadhi ya watendaji wamekuwa wakifanya kazi kwa mazowea wakijuwa kwamba hakuna anaewauliza wala kuwaonya kwa tabia hiyo.

Sheria ya Kuanzisha Taasisi hii katika kifungu cha 8, inaanzisha Bodi ya Ushauri ambayo kazi yake ni kumshauri Waziri juu ya uendeshaji mzuri wa Taasisi hiyo. Kamati ilitarajia

kwamba kuwepo kwa Bodi ya ushauri ya Taasisi hiyo ingesaidia sana katika kuifanya Taasisi hii iwe katika kiwango kizuri cha utendaji.

Hata hivyo, katika hali ya kusikitisha uendesaji wa Taasisi hiyo na mwenendo wa matuko, ni wazi kuwa Bodi hiyo haikuwa ikimshauri ipasavyo Waziri, kama alivyokiri mwenyewe Waziri mbele ya Kamati.

Vile vile Kamati imedadisi uwepo wa Bodi hii ya ushauri wakati matukio ya wizi yanaindama Taasisi hiyo kwa muda mrefu, imechukua hatua gani ya kumshauri Waziri kuhusu matukio hayo au kumuelekeza Mkurugenzi kuchukuwa hatua stahiki.

Aidha, Kamati imejiuliza kwa nini Bodi haikuweza kumshauri Waziri ipasavyo kwamba kutokuwepo kwa Mkurugenzi Ofisini kwa muda mrefu kunasababisha ombwe la uongozi na kuzorota kwa kazi za ofisi, hivyo kungehitajika mtu wa kukaimu nafasi hiyo.

Katika kupata ufumbuzi wa maswali hayo Kamati iliandika barua ya tarehe 6/01/2015 kwa Bodi hiyo ambayo kwa wakati huo inapewa wito na Kamati ilikuwa imeshamaliza muda muda wake tangu tarehe 23/09/2014. Hata hivyo na katika hali ya kusikitisha wajumbe wawili tu wa iliyokuwa Bodi hiyo ndiyo walifika mbele ya Kamati ambao hawakuwa na uwezo wa kuendelea na kikao kwa niaba ya wenzao na hivyo Kamati kushindwa kuendelea na kikao hicho, rejea **kiambatanisho namba KTN 30**, kuhusu barua ya wito ya Kamati kwa Bodi.

Kitendo hiki cha Bodi kutofika kwa ukamilifu, kilipelekea Kamati kukosa majibu ya maswali yake hadi sasa ambapo taarifa hii inasomwa mbele ya Baraza lako hili tukufu na kama vile Bodi hiyo ilivyoshindwa kumshauri Waziri ipasavyo, imeshindwa pia kufika mbele ya Kamati kutoa maelezo inavyopasa.

iv. Kutochukuliwa kwa hatua zinazostahiki kwa matukio ya upotevu wa nyaraka kwa muda mrefu.

Kamati katika uchunguzi wake imebaini kuwa matukio ya wizi wa nyaraka na uvunjwaji wa taratibu za kiofisi yamekuwa yakitokea muda mrefu katika Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za Taifa.

Imebainika kwamba makosa kama hayo yamewahi kutokea mara kadhaa katika miaka ya nyuma na wahusika hawakuchukuliwa hatua zinazostahiki.

Katika uchunguzi wake huo kupitia mahojiano ya watendaji mbali mbali wa Taasisi ya Nyaraka, Kamati ilipata taarifa za mtumishi aitwae Ashura Mohammed Ahmed aliyewahi

kutumikia Taasisi hiyo kuanzia mwaka 1994 hadi mwaka 2005 ambapo alipatiwa uhamisho wa kwenda Skuli ya Vikokotoni.

Mtumishi huyu aliwahi kutuhumiwa kwa kosa la kuiba nyaraka, na ndio sababu iliyopelekea kupewa uhamisho kutoka katika Taasisi ya Nyaraka na kuhamishiwa Skuli ya Vikokotoni.

Kamati imearifiwa kuwa mnamo mwaka 2009 ndugu Ashura aliomba likizo bila ya malipo kwa ajili ya kwenda Dubai kumfuata mzazi wake ambaye yuko huko kwa ajili ya matibabu. Kamati ilipofatilia habari zake ili imwite na kumuhoji ilielezwa kuwa mfanyakazi huyu hadi leo hajarudi tena kazini wala hajulikani aliko, rejea **Kiambatanisho namba KTN 31**, kuhusu barua ya maelezo ya Ashura kutoka WEMA.

Mkurugenzi wa Taasisi ya Nyaraka alieleza kuwa wakati wakiwahoji watuhumiwa wa wizi wa nyaraka walipata maelezo kuwa ndugu Ashura amekuwa anawasiliana na watuhumiwa hao kwa njia ya simu kupitia “*whatssup*” akijisifu kuwa amefanikiwa kusafiri mpaka nchini Marekani kwasababu ya (kuiba) Nyaraka tu, huku akiwasikitikia wenzake waliobakia hapo kwa kuzubaa.

Kamati imetafakari taarifa hizo na kuona kuwa hiyo ni athari ya kutokuchukuliwa hatua stahiki dhidi ya uhalifu huo, hatimae uhalifu huo unaendelea na wanaofanya wanashawishi wenzao wafanye.

Kamati ilipomuuliza Mkurugenzi kwanini alimuhamisha Ashura badala ya kumchukulia hatua za kisheria, alijibu kuwa hakuwa na ushahidi wa kutosha na alimuhamisha kwa kuwa alikuwa si muaminifu tena.

Katika taarifa ilizopata kutokana na mahojiano na wafanyakazi Kamati imeelezwa kuwa ndugu Mwanakombo, anayedaiwa kuhusika na wizi wa nyaraka, baada ya tukio hilo naye kabla ya hatua zaidi hazijachukuliwa dhidi yake, alihamishwa kutoka chumba cha uhifadhi nyaraka (*repository room*) na kuhamishiwa ‘*search room*’, ambako bado alikuwa na fursa ya kufika katika chumba cha uhifadhi nyaraka.

Aidha zipo taarifa kuwa wapo wafanyakazi wengine waliowahi kuhamishwa na kupelekwa Taasisi nyeingeni za Serikali baada ya kuhusishwa na matukio ya wizi.

Kamati haishangazwi na kuendelea kwa matukio ya wizi katika Taasisi hiyo kwa vile watuhumiwa wote wa wizi wamekuwa wakipewa adhabu isiyolingana na makosa yao kwa kuhamishwa kutoka kitengo kimoja na kwenda chengine au kupelekwa katika Taasisi nyengine ya Serikali. Hali hiyo imekuwa ikijirejea mara kwa mara wakati matukio ya wizi wa nyaraka yanapotokea.

v. Taasisi ya Nyaraka kutopewa umuhimu unaostahiki kwa muda mrefu

Taasisi ya nyaraka imeanzishwa kwa lengo la kutunza na kuhifadhi nyaraka na kumbukumbuku za Kitaifa hili, hazina iliyopo katika Jumba lile ni ya thamani kubwa sana kwa nchi yetu. Hata hivyo, hali yake ilivyo na hazina iliyomo Kamati imekuwa ikijiuliza kama kweli Taasisi ya nyaraka inapewa kipaumbele kulingana na thamani ya kilichokuwemo ndani.

Itakumbukwa kuwa kwa muda mrefu wajumbe wa Baraza hili wamepiga kelele za kuwekwa mitambo ya CCTV Camera katika jengo la kuhifadhi nyaraka Kilimani, kama wanavyopiga kelele hivi sasa kwa Serikali kutafuta mashine ya vinasaba (DNA) katika kesi za udhalilishaji. Hata hivyo, jambo la kusikitisha mitambo hiyo imewekwa baada ya kwisha kutokea uharibifu wa hali ya juu katika Taasisi hiyo, ni sawa na kusema kuwa imetafutwa fimbo baada ya kuumwa na nyoka.

Wajumbe pia wamesema sana kuhusu uhaba wa vitendea kazi kwasababu vilivyopo vimechakaa na havifai kuwepo katika Taasisi muhimu kama hii.

Kamati imeona Ufinyu wa bajeti inayopangwa na kiwango halisi cha fedha kinachoingiziwa Taasisi hii kwa mwaka ni kidogo sana kiasi kwamba haiwezi kukidhi kujipatia mahitaji ya kifisi.

Kinachoshangaza zaidi ni kuwa mwaka 2008, Baraza hili limepitisha Sheria ya Taasisi ya Nyaraka ambayo imeweka masharti katika kifungu cha 21(2) cha kuanzisha akaunti maalumu ya fedha ambayo itasimamiwa na Mkurugenzi wa Taasisi ya Nyaraka.

Hata hivyo, akaunti hiyo haijaanzishwa, na fedha za watafiti kutoka nje zinalipwa katika Afisi ya Makamo wa Pili wa Rais na Afisi ya Mtakwimu Mkuu wa Serikali huku Taasisi ya Nyaraka ikiambuliwa senti chache za kutoa fotokopi.

Kamati inaamini kuwa endapo akaunti hiyo ingeanzishwa kwa mujibu wa sheria, na fedha za watafiti wa nje zikalipwa moja kwa moja katika Taasisi hiyo na kusimamiwa vizuri, matatizo mengi ya Taasisi hiyo yangelitatuka bila utegemezi wa Serikali.

Kamati imearifiwa pia kuhusu maslahi madogo wanayopatiwa watendaji wa Taasisi hii, pamoja na fursa finyu za kuwaendeleza kielimu, nayo imesababisha watendaji wa Taasisi hii kujihisi wamesahauliwa na kutothamaniwa.

Aidha, Kitendo cha Serikali kukaa muda mrefu bila ya kuipatia Taasisi ya Nyaraka Bodi ya Ushauri kinaonyesha jinsi gani Taasisi hii ilivyombali ya macho ya kawaida ya Serikali,

Kamati imebaini kuwa Bodi iliyoisha muda wake iliteuliwa mnamo tarehe 16/09/2010 na kumaliza wake mnamo tarehe 23/09/2014. Tangu Bodi hiyo imalize muda wake mpaka leo imepita miezi saba mpaka uteuzi wa Mwenyekiti mpya umefanyika bila ya wajumbe wengine kuteuliwa. Mheshimiwa Haroun Ali Suleiman aliiambia Kamati kuwa haoni wajumbe wa kuwateuwa ambao wanaweza kumshauri.

Kamati inaamini kwamba, mambo hayo huchangia kwa kiasi kikubwa usimamizi unaozorota wa Taasisi hiyo ambayo inakosa vyombo vya juu vya ushauri na usimamizi.

vi. Kutokuwepo kwa mpango endelevu wa ukaguzi wa Nyaraka wa muda mfupi na muda mrefu.

Kamati imepata maelezo kuwa Taasisi ya Nyaraka hutakiwa kufanya ukaguzi wa Nyaraka kila baada ya miezi sita, lakini kutokana na uchache wa nyenzo na rasilimali fedha muda huo umekuwa unapita bila ya ukaguzi huo kufanyika.

Katika uchunguzi wake Kamati imegundua kuwa ukaguzi unaofanywa na wafanyakazi wenyewe ni wa matukio, mfano ukaguzi uliofanyika mara baada ya wizi kutokea umefanyika baada ya chumba cha uhifadhi kuhamishiwa wafanyakazi wengine ambao walifanya ukaguzi wa kujiridhisha wenyewe tu, rejea kiambatanisho namba KTN 1 cha nakala ya taarifa ya ukaguzi ya wafanyakazi kwa Mkurugenzi.

Kamati pia imeoneshwa taarifa ya ukaguzi uliofanywa na wafanyakazi wa Nyaraka mnamo tarehe 22/08/2014, ukaguzi huo ambao umeorodhesha mkusanyiko wa nyaraka 75 zilizohifadhiwa katika makasha ya chuma, kati ya nyaraka hizo, ni nyaraka nne (2) zilizowekwa alama ya vyema ndizo ambazo zimeonekana na kutambuliwa, rejea **Kiambatanisho KTN 32**, chenye orodha ya nyaraka hizo.

Katika ukaguzi wa Kamati uliofanywa kwa muda mfupi maeneo maalumu umeonyesha kuwa Nyaraka nyingi zimepotea, rejea viambatanisho namba KTN 3 mpaka 19 vya ripoti hii. Tafsiri ya Kamati ni kuwa kwa vile ukaguzi haufanyiki kwa wakati, kumekuwa na mwanya mkubwa wa matokeo ya wizi wa mara kwa mara kama ilivyobainishwa na kaguzi ilizofanyika katika maeneo machache ya Taasisi hiyo.

vii. Ukosefu wa taaluma ya uhifadhi wa nyaraka kwa wafanyakazi wengine.

Uhifadhi, utunzaji na usimamizi wa matumizi ya nyaraka ni suala linalohitaji utaalumu wa hali ya juu. Wahusika wanaofanya kazi hii wanatakiwa kuwa na utaalumu wa masuala ya Nyaraka, hii ni kwa sababu nyaraka hasa zile za muda mrefu zinahitaji kutunzwa kitaalamu.

Uchunguzi wa Kamati umebaini kwamba, watendaji wengi wa Taasisi ya Nyaraka wana utaalamu mdogo sana katika suala la nyaraka, ni watendaji wachache tu ambao ndio wanaotegemewa kwa kuwa na utaalamu huo.

Suala hili linachangiwa zaidi na kutokuwepo kwa fursa za kuwaendeleza kielimu watendaji wa Taasisi hii, lakini pia Kamati imebaini kwamba, kwa wale wanaojitolea kujiendeleza kwa gharama zao kumekuwa na vikwazo vingi vya kuwanyima ruhusa kutoka kwa uongozi, hali inayopelekea kudumaa kielimu kwa watendaji hao.

viii. Ukosefu wa wataalamu wakutosha katika eneo la uhifadhi wa nyaraka.

Taasisi ya Nyaraka ina watendaji wengi wanaohusika na usimamizi wa Chumba kinachohifadhi nyaraka “repository room/ search room”, ambao ndio wanaohusika kwa karibu na suala zima la usimamizi wa nyaraka zilizopo katika Taasisi hii, ikiwemo kupanga nyaraka, kutowa na kuwapatia watafiti wanaokuja kutumia nyaraka hizo katika jengo hilo, kurikodi kilichoazimwa na kilichorejeshwa n.k.

Hata hivyo, kati ya watendaji hao, ni watendaji wachache tu ndio wenye utaalamu wa uhifadhi wa nyaraka. Katika hali hii ni dhahiri kwamba Taasisi hii ina upungufu mkubwa wa wataalamu wa maswala ya Nyaraka hali inayopelekea wengi wao kufanya kazi kwa uzoefu tu.

Hivyo basi, katika uchunguzi wake Kamati imeona kwamba mambo yaliyoelezwa hapo juu, yamechangia au kurahisisha suala la wizi au upotevu wa nyaraka, hii inaezekana watu waliokuwa na nia ovyo ya kuziiba nyaraka za nchi yetu walijuwa udhaifu huo wa Ofisi pamoja na watendaji wake kwa ujumla, na ndio maana wakaamua kuwatumia watendaji hao badala ya kutumia njia nyengine kama kuvunja na kuiba.

UHIFADHI WA NYARAKA NYENGINE KATIKA TAASISI YA NYARAKA

Kamati haikuishia katika kuangalia sababu zilizopelekea wizi au upotevu tu, bali ilikwenda mbali zaidi na kuangalia uhifadhi wa nyaraka nyengine ulivyo katika Taasisi hii, na katika eneo hili mambo yafuatayo yaligundulika:-

- i. Uchakavu wa nyaraka na ukosefu wa vifaa vya kutibu nyaraka
- ii. Uhifadhi mbaya wa nyaraka zinazohitaji uhifadhi maalum wa (AVs)
- iii. Upungufu wa vyombo vya uhifadhi (acid boxes)

- iv. Kutokuwepo kwa mfumo mzuri wa wa kumbukumbu ya Nyaraka zinazochukuliwa na Taasisi nyengine za Serikali.
- v. Kutokuwepo kwa uhifadhi mzuri wa nyaraka katika Taasisi nyengine za Serikali (kwa mujibu wa masharti ya Sheria Nam. 3 ya 2008) yanayozitaka Taasisi za Serikali kuhifadhi na kuweka kumbukumbu vizuri kwa ajili ya kuhifadhiwa.
- vi. Ukosefu wa vituo vya kukusanyia kumbukumbu kwa ajili ya kuhifadhiwa (archive centres) nyaraka nyingi zimepotea au zimewekwa sehemu zisizostahiki (misplaced)
- vii. Ufinyu wa jengo la kuhifadhia Nyaraka.

Maelezo ya ufaafanuzi ni kama ifuatavyo:-

i. Uchakavu wa nyaraka na ukosefu wa vifaa vya kutibu nyaraka.

Katika ukaguzi uliofanywa na Kamati imebainika kwamba nyaraka nyingi, hasa zile za zamani zilizopatikana kutoka kwa utawala wa kifalme, zimeharibika na kuchakaa kwa kiasi kikubwa.

Sababu za kuchakaa na kuharibika kwa nyaraka hizo ni kutokuwa na utaratibu wa kawaida wa kuzifungua ili zipate hewa ya kawaida, pia nyaraka hizi ni za muda mrefu na zilihitiwa kufanyiwa binding, lamination ili kuziwezesha karatasi zilizotumika kubakia katika hali ya umadhubuti.

Jambo la kusikitisha ni kwamba nyaraka hizi zilitakiwa zipatiwe madawa kwa ajili ya kuzitibu kutokana na hali ya hewa ya muda mrefu, lakini Taasisi haina dawa hizo wala nyaraka hazijawekwa dawa kwa muda mrefu.

Ni dhahiri kwamba kila siku zinavyokwenda mbele hazina hii itadhidi kuharibika ikiwa hatua za haraka hazitochukuliwa.

ii. Uhifadhi mbaya wa nyaraka za picha zinazohitaji uhifadhi maalum wa (AVs)

Katika eneo hili Kamati imefanya uchunguzi na kugundua zipo nyaraka za picha (AVs) ambazo zimehifadhiwa katika masanduku ya bati katika Taasisi ya nyaraka.

Kamati imeelezwa kuwa nyaraka hizi zinahusu mambo mbali mbali ya Zanzibar zimeletwa kutoka Uingereza ambako zimehifadhiwa katika Nyumba ya nyaraka. Prof. Abdul Shariff alizipiga picha maalumu na kuzihifadhi na kuzileta katika Nyumba ya Nyaraka Kilimani.

Hata hivyo nyaraka hizo nyingi zinazofika 3000 zimehifadhiwa katika masanduku ya bati na kupata joto na idadi kubwa zimesharibika kwa joto kali, hata mashine ya kusomea nyaraka hizo nayo imesharibika.

Juhudi kubwa iliyofanywa ya kuzitafuta, kuzikusanya na hatimaye kuzileta Zanzibar imepotea bure kutokana na nyaraka hizo kuhifadhiwa vibaya na kuharibika.

iii. Upungufu wa vyombo vya uhifadhi (acid boxes)

Baadhi ya nyaraka zimekuwa katika hali hatarishi ya kuharibika kutokana na kukosekana kwa maboksi maalumu ya kuzihifadhi kama vile maboksi ya ‘acid’ ambayo yanazuia wadudu kuzifikia na kuziharibu. Maboksi hayo ambayo yaliyowahi kutolewa Msaada kutoka Serikali ya Uingereza katika miaka ya 1980 mpaka leo hayajapatikana mengine ya kiwango kama hicho, hivyo kuzifanya nyaraka nyengine kuhifadhiwa kwenye maboksi yakawaida ambayo hayatoi kinga dhidi ya uharibifu.

iv. Kutokuwepo kwa mfumo mzuri wa kumbukumbu ya Nyaraka zinazochukuliwa na Taasisi nyengine za Serikali.

Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za Taifa imepewa mamlaka kwa mujibu wa Sheria nam. 3 ya 2008, kifungu cha 26, kuweza kuwapatia watu mbali mabali, zikiwemo Taasisi za Serikali, ya kutoa huduma ya kutumia kumbukumbu zilizopo katika jengo la nyaraka kwa kufuata utaratibu utakaowekwa na Taasisi hiyo.

Kwa kawaida watu wanaotaka kutumia nyaraka hizo hutakiwa kujisomea ndani ya jengo hilo na ikiwezekana kupatiwa nakala kivuli (photocopy) ya nyaraka wanazozihitaji kwa kufuata utaratibu maalum.

Sheria ya kuanzisha Taasisi ya Nyaraka imetoa sharti la kutolewa kopi tu, hata hivyo kuna baadhi ya Taasisi za Serikali kwa mfano Kamisheni ya Wakfu na Mali ya Amana, kwa kuwa inashughulika na kufuatilia taratibu za Mirathi ya Kiislamu Mahakamani inalazimika kutumia Nyaraka halisi. Hivyo basi, kuilazimu Taasisi ya Nyaraka kwa kufuata amri ya Mahakama kutoa nyaraka hizo halisi.

Kamati imebaini kwamba hakuna utaratibu mzuri wa kuweka kumbukumbu za nyaraka zinazotoka kwenda katika Kamisheni ya Wakfu na zile zinazorudishwa baada ya kumalizika mashauri mahakamani.

Kamati imetaarifiwa na Watendaji wa Taasisi ya Nyaraka kwamba, kuna nyaraka nyingi zimechukuliwa na Kamisheni ya Wakfu na Mali ya Amana na hazijarejeshwa bado, **rejea Kiambaatnisho namba KTN 33.**

Katika kutaka kujua ukweli wa jambo hilo Kamati ilimwita na kumuhoji Katibu Mtendaji wa Kamisheni ya Wakfu na mali ya Amana na watendaji wake ili kupata ufafanuzi juu ya kadhia hiyo. Katika hali ya kushangaza Kamisheni hiyo ilitoa orodha ya nyaraka walizowahi kuazima na ambazo bado hawajazirejesha, rejea **kiambatanisho namba KTN 34**.

Uongozi wa Kamisheni ya Wakfu na Mali ya Amana, ulionyesha wasiwasi wake katika utaratibu unaotumika kuweka kumbukumbu za nyaraka hizo kuwa sio mzuri, ambapo baadhi ya orodha ya Nyaraka zilizo rodheshwa kwamba zimechukuliwa na Kamisheni hazijawahi kuazimwa kwa mfano nyaraka zinazohusu mirathi ya wasiokuwa waislamu, kwamba haihusiki na Kamisheni lakini zimejumuishwa katika orodha hiyo, rejea **kiambatanisho namba 33**.

Kamisheni ilieleza zaidi Kamati kwamba, inaonekana watu binafsi kwa kutumia njia zao wenyewe wana uwezo wa kupata nyaraka zinazohusu mirathi yao. Hii ni kutokana na ukweli kwamba, ilishawahi kutokea wahusika walitaka kufungua kesi ya mirathi katika Kamisheni, lakini zilipotafutwa kumbukumbu zinazohusu mirathi hiyo kutoka katika Taasisi ya Nyaraka hazikuwepo na badala yake kumbukumbu hizo walikuwanazo wahusika wenyewe, jambo ambalo ni kinyume na utaratibu na inaonekana ni dhahiri kwamba walizipata kutoka katika Taasisi ya Nyaraka ambayo ndiyo Ofisi pekee iliyotakiwa kuhifadhi nyaraka hizo.

Kamati imebaini kwamba kuna mkanganyiko mkubwa katika kuweka kumbukumbu za Nyaraka katika Taasisi ya Nyaraka, hasa baada ya kupata fursa ya kulikaguwa buku linalowekwa kumbukumbu hizo. Inaonekana kwamba, hakuna utaratibu wa mtu maalum kufanya kazi hiyo, hali inayopelekea kutokuwa na uhakika nyaraka gani ilitolewa na kupokelewa na nani.

Lakini pia, baadhi ya wahusika hawaelewi hata hicho wanachokirikodi kutokana na uwelewa mdogo wa lugha ya kigeni inayotumika kurikodia buku hilo (kiingereza).

v. Kutokuwepo kwa uhifadhi mzuri wa nyaraka katika Taasisi nyengine za Serikali

Kwa mujibu wa masharti ya Sheria Nam. 3 ya 2008) yanayozitaka Taasisi za Serikali kuhifadhi na kuweka kumbukumbu vizuri kwa ajili ya kuhifadhiwa.

Katika kifungu cha 13 cha Sheria Namba 3 ya mwaka 2008, na Kifungu cha 95 cha Sheria ya Utumishi wa Umma namba 2 ya mwaka 2011 na kanuni ya 52 ya Kanuni za Utumishi za mwaka 2014 ambapo inaelezwa kuwa Taasisi zote za Serikali zinawajibika kuwa na

utaratibu wa kutunza kumbukumbu za shughuli zinazofanyika kikawaida katika Taasisi hizo.

Hii ni kwa sababu Sheria inazichukulia kumbukumbu hizo kuwa ni siri hadi itakapotimia miaka 30 toka kuandikwa kwa kukumbuku hizo. Baada ya kipindi hicho kumbukumbu hizo hutakiwa kuhamishiwa katika jumba la Nyaraka kwa ajili ya kuhifadhiwa na kuweza kutumika kama ni rejea kwa wataalamu na utafiti wa ndani na nje ya nchi.

Utaratibu huu unawezesha, kuzitunza nyaraka kwa ajili ya matumizi ya kizazi kijacho. Hata hivyo, Kamati imebaini kwamba Taasisi nyingi za Serikali hazina utaratibu mzuri wa kuzihifadhi nyaraka hizo, hali inayopelekea kukosekana kwa kumbukumbu nyinyi za miaka ya karibuni hususan baada ya Mapinduzi ya Zanzibar.

Kamati ilipata taarifa kwamba kuna kumbukumbu za sauti za matukio ya wakati wa Mapinduzi ya mwaka 1964 ambazo zinahifadhiwa katika ZBC-Redio, lakini Kamati imeelezwa kuwa kumbukumbu hizo haziko katika hali nzuri na kwa mujibu wa Sheria zilitakiwa ziwe zimehamishiwa katika jumba la Nyaraka lililopo Kilimani.

Kamati ili kujua ukweli wa suala hilo ilifanya ziara katika ofisi (ZBC redio) na kuelezwa kuwa kumbukumbu hizo hazipo. Kamati ilitaka kujua kumbukumbu nyengine zinazohusu kuanzishwa Redio tokea mwaka 1951 nazo pia imeelezwa kuwa hazipo, badala yake kumbukumbu zilizokuwapo ni kuanzia mwaka 1964 ambapo Kamati imeona kuwa siyo kipindi ambacho Redio hiyo imeanzishwa ingawa kumbukumbu hizo ni muhimu.

vi. Ukosefu wa vituo vya kukusanyia kumbukumbu kwa ajili ya kuhifadhiwa (archive centres)

Kutokana na ukosefu wa vituo vya kukusanya nyaraka ambazo hazijafika muda wa kuhifadhiwa, Kamati imeona kuwa Nyaraka nyingi zinapotea au zinawekwa sehemu zisizostahiki (misplaced). Nyaraka kama hizo Kamati imeona zimewekwa kwenye kontena nyuma ya jengo la Afisi ya Nyaraka, ambapo wadudu kama panya n.k wanaziharibu.

Kwa kuwa kumbukumbu za Taifa zinatokana na shughuli mbali mbali za kila siku zinazofanywa katika Taasisi za Serikali, ni dhahiri kwamba kila Taasisi ina uwezo wa kuzalisha kumbukumbu nyingi na muhimu kwa ajili ya Taifa letu.

Hivyo basi, ukweli kwamba kumbukumbu za Taifa hili ni nyingi kwa sasa hauwezi kupingika, hasa kwa kuwa shughuli za kiserikali zimetanuka kwa kiasi kikubwa ndani na nje ya nchi, ukilinganisha na kipindi cha miaka ya 50 kabla ya Mapinduzi ya mwaka 1964.

Nchi imekuwa ikifanya maingiliano ya kiTaifa na Kimataifa, mikataba inayofungwa baina ya nchi yetu na nchi nyengine imekuwa ni mingi, lakini pia matukio ya kisiasa nayo yamekuwa mengi zaidi. Haya yote yanasababisha kuwepo kwa kumbukumbu nyingi ambazo kwa ukweli kuna haja ya kutafutiwa utaratibu mzuri wa kuhifadhiwa zaidi ya kulitumia Jumba la Nyaraka lililopo sasa ambalo kwa kweli linaonesha kuzidiwa.

Kwa mujibu wa kifungu cha 19 cha Sheria namba 3 ya mwaka 2008, Mhe. Waziri amepewa Mamlaka ya kuanzisha baada ya kushauriana na Bodi ya Taasisi ya Nyaraka anaweza kuanzisha vituo vyengine vya kuhifadhi nyaraka nje ya jumba la Nyaraka.

Hii itasaidia kuweza kuweka kumbukumbu nyingi ambazo kwa sasa zinaonekana kuzagaa katika maofisi mbali mbali bila ya kuwa na uangalizi mzuri wa kitaalamu.

Hata hivyo, tokea kupitishwa kwa Sheria hii mwaka 2008 hakuna kituo kilichofunguliwa kwa malengo hayo. Kamati inaamini kwamba umuhimu wa kufungua vituo hivyo upo, ambapo vingeweza pia kutumika kwa kuhifadhi zile nyaraka muhimu zaidi na nyeti kwa ajili ya Taifa na ingelikuwa ni vigumu watu wenye nia mbaya kuweza kuzifikia kiurahisi.

Pia Kamati ilipewa taarifa ya kuwepo kumbukumbu ambazo zipo katika hali mbaya katika jengo la Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Elimu Amali lakini kutokana na ufinyu wa muda haikuwahi kwenda kuzikaguwa.

vii. Ufinyu wa jengo la kuhifadhi Nyaraka.

Kama ilivyoielezwa awali kwamba jengo la Kuhifadhi Nyaraka lilianzishwa miaka mingi iliyopita. Na ni dhahiri kwamba kwa wakati huo jengo lile lilikuwa la kutosheleza kutokana na mahitaji yaliyokuwepo wakati huo.

Hata hivyo, kutokana na kukuwa kwa maendeleo ya nchi, kukuwa kwa Shughuli za kiserikali, imepelekea kuzalishwa kwa kumbukumbu nyingi ambazo zinahitaji kuhifadhiwa.

Vile vile kwa kuwa historia ya Zanzibar ina nafasi kubwa katika ulimwengu, nyaraka zilizokuwepo katika jumba lile limepelekea kupatikana kwa umaarufu kutoka sehemu mbali mbali zilizo nje ya Zanzibar, wataalamu na watafiti kutoka ndani na nchi mbali mbali wamekuwa wakifika kwa ajili ya kuzitumia kumbukumbu hizo, hali hii pia imechangia kulifanya jengo lile kuhitaji nafasi kubwa kwa ajili ya kuwapa wasaa mzuri wataalamu hao.

Kamati ilipomuhoji Prof. Abdul Shariff kwa nafasi yake ya utaalamu aliiambia Kamati kwamba nyaraka za Zanzibar ni za zamani zaidi kwa kanda ya Afrika Mashariki na Kati

ambao nchi nyengine zimeanza kuhifadhi nyaraka za kuanzia miaka ya 1890s wakati za Zanzibar zimeanza mwaka 1840s.

Sio hilo tu bali hata chumba kinachotumika kuhifadhia nyaraka ni kidogo hali iliyosababisha mrundikano wa nyaraka nyingi sana katika sehemu moja. Hali hii ni hatari kwa ubora wa nyaraka hizo.

Vile vile eneo ambalo jumba la nyaraka lipo, pia haliendani na hadhi ya Taasisi hiyo, Kamati imebaini kuwa jengo hili linatumia mlango mmoja wa kuingilia na nyumba ya mtu binafsi, hali ambayo si salama kwa hazina iliyomo katika jumba lile.

2.3 HADIDU REJEA YA PILI

KUPENDEKEZA NJIA MBALI MBALI MUAFAKA AMBAZO NYARAKA NYENGINE ZITAKUWA SALAMA

Katika hadidu rejea ya pili, Kamati ilijielekeza katika kuchambua na kupendekeza njia mbali mbali ambazo zinaweza kufanywa kwa ajili ya kuhakikisha kwamba nyaraka nyengine zilitakuwa salama kwa ajili ya manufaa ya Taifa hili.

Katika uchambuzi wa hadidu rejea hii, Kamati inapendekeza kuzigawa njia hizo za kuzihifadhi nyaraka katika makundi mawili kama ifuatavyo:

a. Nji za kuzihifadhi nyaraka dhidi ya wizi na upotevu.

b. Njia za kuzihifadhi nyaraka dhidi ya uharibifu.

a. njia za kuzihifadhi nyaraka dhidi ya wizi na upotevu

Katika kufafanua njia hizi Kamati imejikita zaidi katika kupendekeza njia ambazo zitaweza kusaidia kuziepusha nyaraka zilizopo dhidi ya wizi au upotevu usije ukatokezea tena. Njia hizi zitasaidia kuweza kuhakikisha kwamba nyaraka zilizobakia zinakuwa salama wakati wote. Njia hizo ni kama zifuatazo:

i. Uwepo wa uwajibikaji kwa watendaji wote wa Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za Taifa.

Kwa kuwa suala la wizi wa nyaraka uliotokea katika Taasisi hii, umesababishwa kwa kiwango kikubwa na uzembe uliofanywa na baadhi ya watendaji waliotakiwa kusimamia majukumu yao kila siku ya kuendesha Taasisi hii, hivyo suala la uwajibikaji kwa watendaji litasaidia kwa kiasi kikubwa kuepusha matendo maovu kama haya.

Suala la uwajibikaji lina maana ya kuhakikisha kwamba kila mmoja katika Taasisi anawajibika kutekeleza majukumu yake aliyopangiwa kwa mujibu wa taratibu za kiofisi. Hivyo basi, viongozi wanatakiwa kufanya kazi yao ya uongozi na usimamizi dhidi ya wale waliotakiwa kuwaongoza na kuwasimamia.

Na watendaji wenye dhamana nyenginezo wanatakiwa kuzitekeleza dhamana zao kwa kufuata taratibu zilizowekwa. Kutokuwajibika kumepelekea maafa makubwa ambayo yameisababishia hasara kubwa Serikali na Taifa kwa ujumla, mfano mzuri ni tukio ambalo Kamati imetaarifiwa na baadhi ya watendaji kwamba watendaji wa Taasisi hii walimuona mshukiwa wa wizi Ndugu Mwanakombo Ali Haji akitoka na vitu ndani ya chumba cha kuhifadhi nyaraka, lakini kutokana na wasimamizi wa chumba hichi

kutokuwajibika, waliamuwa kumwacha akatoka na hatimae kupoteza ushahidi wa tukio hili.

ii. Uimarishaji wa usalama katika Taasisi ya Nyaraka.

Uimarishaji wa usalama katika maeneo yanayolizunguka jumba la Nyaraka ni suala la msingi. Uimarishaji huu uelekezwe katika chumba cha uhifadhi nyaraka na eneo lote la Taasisi. Kamati inapongeza hatua ya kuwekwa mitambo ya *CCTV camera* ambayo itasaidia kugundua wahalifu, lakini inasisitiza kuhakikishwa kwamba watumishi watakaowekwa kuisimamia mitambo hiyo wawe ni wenye utaalamu na uadilifu wa hali ya juu.

Inapendekezwa pia, kuwekwa mitambo ya kutumia vitambulisho maalum kwa wale wote watakaokuwa na dhamana ya kuingia katika chumba cha kuhifadhia nyaraka, hii itasaidia kuepusha wasiohusika kuweza kuingia na kufanya uharibifu.

Suala la usalama pia linatakiwa liimarishwe kuanzia mlangoni, imefika wakati sasa mlango wa kuingilia Taasisi hiyo uwe na mitambo maalum ya kukagua watu wanaoingia na kutoka, hatua hii itasaidia kupunguza uhalifu.

Pia, Kamati inaitaka Serikali kuweka askari wenye silaha kwa lengo la kuweka ulinzi wa kutosha katika maeneo hayo, hii ni kwa sababu watu wenye nia ovyu ya kuziiba nyaraka za nchi hii wanaweza kutumia njia mbadala ya kuvunja ikiwa watakosa njia ya kuwatumia watumishi wa Taasisi kama wanavyofanya sasa hivi.

Vile vile, katika jumba hilo bado kuna nyaraka nyingi muhimu zimebakia nazo pia zinahitaji kulindwa zisije zikapata athari ya kuibiwa.

iii. Marekebisho ya kimuundo wa Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za Taifa.

Muundo wa utumishi wa Taasisi hiyo ndio unaotowa muundo wa Taasisi yote kwa ujumla pamoja na Bodi kwa mujibu wa Kifungu cha 4 na 8 cha Sheria namba 3 ya 2008.

Kwa mujibu wa maelezo ya watendaji wa Taasisi hiyo waliyoyatoa mbele ya Kamati, walieleza kwamba, Taasisi hii inatakiwa iwe na Idara zinazoongozwa na wakuu wa Idara, pamoja na vitengo vinavyoongozwa na wakuu wa vitengo hivyo.

Hivyo, Kamati inaitaka Serikali kurekebisha Muundo wa Taasisi hii ili iweze kufanya kazi vizuri, na kumuwezesha kila mtendaji kujua nafasi yake, cheo chake na majukumu yake. Hatua hii itasaidia wakati wa kuwawajibisha wahusika waliopewa dhamana wakati wanaposhindwa kutekeleza dhamana zao. Hali ilivyo sasa katika Taasisi hii ni kwamba

watendaji waliopo wanafanya majukumu yao kwa mazoweza tu sio kwa kuelewa na kwa kufuata utaratibu.

Kamati imeelezwa kwamba, muhusika aliyeachiwa kusimamia Ofisi wakati Mkurugenzi hayupo ambaye ni ndugu Moza Zahran hakupewa mamlaka hayo kwa barua, alipewa tu kwa mdomo kiasi kwamba hata hakuwa na nguvu na amri kwa watendaji wenziwe juu ya kazi anayoifanya. Kamati inasisitiza hapa kuwa muundo wa Taasisi hiyo urekebishwe kwa kuwepo nafasi ya Mkurugenzi Msaidizi.

iv. Kufanywa marekebisho ya Sheria ya kuanzisha Taasisi ya Nyaraka na Kumbukumbu za Taifa Nam. 3 ya mwaka 2008.

Sheria ya kuanzisha Taasisi ya Nyaraka na kumbukumbu za Taifa nam. 3 ya mwaka 2008, ilianzishwa kwa malengo ya kuweka utaratibu mzima wa kuendesha jumba la nyaraka.

Hata hivyo, Sheria hii imeelezwa kuwepo kwa Mkurugenzi wa Taasisi hiyo ambaye ndiye atakaekuwa msimamizi wa shughuli zote za Taasisi hii. Kamati katika uchunguzi wake imebaini kwamba, licha ya kuwepo kwa matukio ya kupotea na kuibiwa kwa nyaraka kwa muda mrefu, lakini tukio la wizi wa nyaraka uliotokezea hivi karibuni umechangiwa sana na kutokuwepo kwa Mkurugenzi Ofisini kwa muda mrefu.

Kwa kuwa, hali ya ugonjwa aliokuwa nao Mkurugenzi ilimsababishi kutoweza kufika Ofisini, ilipelekea Taasisi hiyo kubakia muda mrefu bila ya kuwa na kiongozi, na kwa kuwa hakuna mtu aliyeteuliwa rasmi kukaimu nafasi hiyo, ilipelekea baadhi ya watendaji kufanya kazi kwa utashi wao wenyewe na kuigeuza Taasisi hii kuwa shamba la bibi.

Kamati inashawishika kusema kwamba kuna haja ya msingi ya kufanywa marekebisho ya Sheria hii ili iweze kuanzisha nafasi ya Naibu Mkurugenzi wa Taasisi hii kama ilivyotangulia kulezwa, ambaye atakuwa msaidizi mkuu wa Mkurugenzi.

Hadi hivi sasa, wakati ripoti hii inasomwa mbele ya Baraza hili tukufu ni kwamba Mkurugenzi hawezi kuhudhuria kazini ipasavyo. Kamati inaamini kwamba, si ugonjwa tu bali hata umri mkubwa alionao Mkurugenzi unamtaka kwa sasa aweze kupumzika na kuwaachia wengine waendeleze jukumu hilo.

Kamati wakati inahitaji kufanya ukaguzi wa nyaraka ilikusudia kumshirikisha Mkurugenzi katika kila hatua ya ukaguzi huo, kwa sababu ingekuwa rahisi kupata majibu na maelezo ambayo yangeibuka wakati wa ukaguzi ukiendelea, hata hivyo, kutokana na hali ya afya yake hakuweza kushiriki hata kidogo katika shughuli hiyo.

Si hilo tu lakini pia, Sheria hii ina ulazima wa kufanyiwa marekebisho, katika eneo la adhabu inayotolewa dhidi ya mtu aliyetiwa hatiani kwa kosa la kuharibu, kuiba au kuchana nyaraka n.k

Kwa mujibu wa kifungu cha 24 cha Sheria ya Nyaraka, kinaeleza kwamba ni kosa kwa mtu yeyote kuhamisha, kutowa, kuchana au kuharibu kwa makusudi kumbukumbu au nyaraka bila ya kuwa na ruhusa ya Mkurugenzi, na mtu atakaebainika kutenda kosa hilo atahukumiwa kulipa faini isiyopunguwa shilingi laki tano au kifungo kisichopunguwa miezi kumi na mbili.

Kamati inaona kwamba, kiwango cha chini cha adhabu kilichowekwa ni kidogo, kwa kulinganisha na thamani ya Nyaraka zilizomo katika jumba la nyaraka. Nyaraka ambazo ni za awali zaidi katika ukanda mzima wa Afrika Mashariki na Kati, lakini pia baadhi ya nyaraka hizi zinapatikana Zanzibar tu.

Vile vile, inaonekana kwamba, watu wanaozinunua nyaraka hizi kutoka kwa watumishi wa Taasisi hii wanazinunua kwa pesa nyingi sana, kama kamati ilivyoelezwa na Ndugu Fuad Abdulla ambaye ni mtendaji wa Taasisi ya Naraka kwamba, muhusika wa ushawishi wa kuibiwa nyaraka hizi Humoud aliwaambia kwamba ikiwa watakubali kumpatia nyaraka anazozitaka atawabadilishia maisha yao na kuwa mazuri kama mazuri.

v. Uimarishwaji wa Ofisi ya Nyaraka.

Ili Taasisi ya Nyaraka iweze kufanya kazi kwa ufanisi mkubwa na kuepusha matukio ya tamaa kama yaliyofanyika katika miaka mingi iliyopita, kuna haja ya makusudi ya kuiimarisha Taasisi hii ili iendane na hadhi na umuhimu wa nyaraka zinazohifadhiwa pale.

Uimarishaji huo unatakiwa uelekezwe katika maeneo mengi kama vile kuongezewa wataalamu watakaokuwa na ujuzi wa kuzitunza na kuzihifadhi nyaraka zilizopo. Pia wataalamu ambao kwa kiasi kikubwa watakuwa na uwelewa wa thamani ya nyaraka zilizopo katika Taasisi hii.

Vile vile uimarishaji wa ofisi ujielekeze katika kuipatia Taasisi vitendea kazi, kama kompyuta, viti, meza, “stationaries”, usafiri wa watendaji, eneo la kutosha la kuhifadhi nyaraka na la kufanyia kazi watendaji wenyewe.

Pia, maslahi ya wafanyakazi, ni suala muhimu sana kutiliwa maanani, kwa sababu ni dhahiri kwamba tamaa ya watendaji walioshiriki katika kufanya uhalifu huu imechangiwa sana na maslahi duni wanayoyapata.

Jambo muhimu zaidi ya yote ni bajeti ya Taasisi, kutokana na mapendekezo yaliyotolewa hapo juu yanakwenda sambamba na marekebisho ya bajeti inayotengwa kwa ajili ya Taasisi hii, ni lazima iongezeke ili kukidhi mahitaji ya kuiimarisha Taasisi hii. Pia, uingizwaji wa fedha zilizoidhinishwa ni lazima ziingiwe zote na kwa wakati ili Taasisi iweze kujiendesha kisasa.

Kamati inapendekeza kwamba ipatiwe fungu lake la bajeti 'vote', ambayo itaiwezesha kuidhinishwa fedha zake na Baraza la Wawakilishi kuliko kuiwacha ikawa kama Idara ya Wizara jambo ambalo linasababisha kukosa fedha za kutosha kwa ajili ya kazi zake.

vi. Kuwepo kwa mpango wa kawaida wa ukaguzi wa nyaraka.

Ukaguzi wa nyaraka ni jambo muhimu sana, kwa sababu ndio utakaopelekea kujua nyaraka zipi zipo na zipi hazipo, kama ingekuwa kuna ukaguzi wa kawaida ni dhahiri kwamba tukio la wizi lingegundulika mapema na pengine lisingetokea kwa kiasi kikubwa.

Kamati inapendekeza kuwepo utatibu wa kufanywa ukaguzi wa nyaraka kwa kila robo ya mwaka na ripoti ya ukaguzi huo iwasilishwe katika Kamati ya kisekta ya Baraza la Wawakilishi, wakati inapofanya ukaguzi wa kila robo mwaka

vii. Ujenzi wa vituo vya kuhifadhiwa Nyaraka (archive Centres).

Maendeleo ya Taasisi za Serikali yamepelekea kuzalishwa kwa kumbukumbu nyingi katika Taasisi hizo ambazo kwa kiasi kikubwa zimekuwa zikizagaa maeneo mbali mbali ya Taasisi hizo. Kwa kuwa kumbukumbu hizo nyingi huwa hazijafikia muda wa kupelekwa katika jumba la nyaraka, hulazimika kubakia katika Taasisi husika zikisubiria kufikiwa muda wake.

Katika hali ya kusikitisha Taasisi nyingi hazina maeneo maalumu yaliyojengwa kwa ajili ya kuhifandia kumbukumbu zao ili ziweze kutunzwa hadi pale zitakapofikia muda wa kupelekwa katika jumba la nyaraka. Hali hii hupelekea kumbukumbu nyingi kupotea au kuharibika kutokana na kukosa uangalifu mzuri.

viii. Kuwaendeleza watendaji wa Taasisi ya Nyaraka.

Watendaji wa Taasisi hii ni watumishi walioitumikia Taasisi hii kwa muda mrefu na nidhahiri kwamba kwa sasa kiwango chao cha elimu hakiendani na mabadiliko ya ulimwengu ya matumizi ya Sayansi na Teknolojia.

Imefika wakati sasa shughuli za kutoa huduma zinazohusu masuala ya nyaraka zifanywe kwa njia za kielektroniki, mfano kuweka kumbukumbu za wanaochukua na kurejesha

nyaraka kwa kutumia mtandao maalumu wa kompyuta, hii itasaidia kuweka kumbukumbu vizuri, kusema hivyo, Kamati inamaanisha kwamba kwa sasa utaratibu wa kuweka kumbukumbu kwa kutumia kalamu na karatasi kidogo haurahisishi utendaji.

b. Njia za kuhifadhi nyaraka dhidi ya uharibifu

Katika sehemu hii Kamati inatoa mapendekezo haya kwa ajili ya kuisadia Serikali kuchukua hatua za mara moja kuzuia uharibifu wa nyaraka usiendele. Uhabaribifu huo kama ulivyokwishaeleza katika taarifa hii ukiachwa kuendelea utasababisha dhana nzima ya uhifadhi isiwe na maana yoyote, kwa sababu huwezi kuhifadhi kitu halafu kinaharibika huku kikitazamwa tu, hivyo Kamati imeona zipo njia zikitumika kwa dhati basi zitaidia kuhifadhi nyaraka hizo zisiendeleo kuharibika:-

1. Kutafutwe vifaa vya kutibu nyaraka na vifaa hivyo viwepo muda wote, aidha, kitengo cha Utibabu wa Nyaraka (conservation unit) kipatiwe vifaa vya kisasa na dawa za kutibu nyaraka zinazoharibika. Kitengo hiki kwa sasa hakina vifaa wala madawa ya kutibu nyaraka ambazo nyingi zinaendelea kuharibika.
2. Kuwepo na hifadhi maalumu ya nyaraka za picha (micro film), vile vile Kamati inaitaka Serikali kuzichapisha nyaraka hizo ambazo zipo katika ukanda maalumu wa picha ambao unahitaji kifaa maalumu cha kusomea, kwakuwa kifaa cha kusomea kilichopo kimesharibika kwa kukaa muda mrefu bila ya kutumika.
3. Mfumo wa uwekaji kumbukumbu za kuazima nyaraka ubadilishwe kwa taarifa za anayezima na muhusika anayezimisha kuwekwa vizuri kwenye daftari.
4. Kuwepo kwa utaratibu wa kuazimisha kopi za nyaraka zilizoprintiwa ambazo zimethibitishwa kuwa ni kopi ya nakala halisi, ili kuepusha kuharibiwa au kuibiwa kwa nyaraka halisi. Vile vile kwa watendaji kufuata utaratibu wa kuazimisha nyaraka utakaowekwa na Taasisi hii.
5. Nyaraka zote ambazo hazikuwekea nambari za faharisi vizuri na kusababisha kutotambulika idadi yake (mfano kundi la nyaraka za *AA5 za Arabic Correspondents*) kwa kila barua iliyomo kwenye 'volume' na nyaraka za picha za viongozi na matukio ya nchi, ziwekwe nambari ya utambuzi.
6. Kufanya utaratibu wa makusudi wa kuzi "scan" nyaraka zote ili ziwe katika *soft copy* ambazo zitatumika iwapo *hardcopy* itapotea au kuibiwa na kuzifanyia binding nyaraka zote ambazo zimeshakuwa za siku nyingi na zimeanza kuwa katika hali mbaya, ili kuzinusuru kuharibika moja kwa moja.

7. Kuwapo vituo vya kukusanyia nyaraka (archive centers), nyaraka ambazo hazijafika muda wa kuhifadhiwa ambao ni miaka 30 zihifadhiwe katika vituo maalumu kabla ya kupelekwa nyaraka. Hali iliyopo sasa ya kuzitupa imepelekea uharibifu na upotevu wa nyaraka hizo.
8. Taasisi zote za Serikali ziwe na vitengo vya kumbukumbu vitakavyoratibiwa na masjala na vitengo hivyo viwe vinatoa taarifa ya ukusanyaji na uhifadhi kama inavyoelekezwa na masharti ya sheria ya Utumishi wa Umma Namba 2 ya 2011 na kanuni zake.
9. Sheria Namba 3 ya 2008 na Sheria Namba 2 ya 2011 itekelezwe kikamilifu katika utekelezaji wa kazi za Taasisi ya Nyaraka.

SEHUMU YA TATU

HITIMISHO

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Kwa kuwa Kamati imeshabainisha kwa ujumla matokeo ya kadhia nzima ya wizi na kupendekeza njia mbali mbali muafaka za kuzuwia tukio hilo lisijitokeze tena, aidha mapendekezo kadhaa ya kuzuia uharibifu wa nyaraka usiendelee tena. Kamati inapenda kuweka mapendekezo mahususi na mapendekezo ya jumla kwa Serikali kuchukuwa hatua ili kuwepo utunzaji mzuri na endelevu wa Nyaraka za Zanzibar.

3.1 MAONI NA MAPENDEKEZO MAHUSUSI YA HATUA ZA KUCHUKULIWA

Katika maoni na mapendekezo mahususi ya hatua za kuchukuliwa, Kamati inaelekeza yafuatayo kwa ajili ya kufanyiwa kazi:-

1. Hatua zichukuliwe ili nyaraka zilizoibiwa zipatikanwe.

Kamati inapendekeza hapa kuwa mbali na majibu ya Idara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, Zanzibar kutoka Makao Makuu ya Wizari kwa Jeshi la Polisi, majibu ambayo Kamati imeona hayakuwa sahihi kwa sababu zilizoelezwa hapo juu, Jeshi la Polisi lichukuwe hatu ya kumpata Humoud kwa mujibu wa Sheria namba 5 ya mwaka 1986 na Mkataba wa Kimataifa kuhusu Mahusiano ya Kikonsula ya mwaka 1963.

2. Nyaraka zilizoibiwa zitangazwe katika mitandao ya Kimataifa popote pale zitakapopelekwa ijulikane kuwa nyaraka hizo zimeibiwa Zanzibar, aidha vyombo vya Kimataifa vya utafutaji wa mali za urithi vitumike kusaidia kutafuta nyaraka hizo. Sambamba na hilo, Kamati inaitaka Serikali kuufanyia kazi ushauri uliotolewa na wataalamu wa Taasisi ya Nyaraka wa namna ya kufanya ili nyaraka zilizoibiwa zipatikane rejea ushauri huo katika **Kiambatanisho namba KTN 35**, barua ya Taasisi ya Nyaraka kwa Serikali ya tarehe 6 October, 2014.
3. Kwa kuwa Kamati imefanya kazi katika muda finyu sana, hivyo haikuweza kupata fursa ya kukagua nyaraka zote zilizopo katika Taasisi ya Nyaraka, hivyo, Kamati inapendekeza kwamba Serikali iunde Tume Maaalumu itakayojumuisha wataalamu wa mihimili yote mitatu ya nchi ambayo ni Baraza la Wawakilishi, Mahakama na Serikali kwenda kufanya ukaguzi wa Nyaraka zote zilizopo katika jumba la Nyaraka na kuja na Ripoti, ambayo itawasilishwa Serikalini na hatimaye Barazani.

4. Kupigwa muhuri wa moto nyaraka zote za chumba cha uhifadhi (*repository room*) ili kuwa na kielelezo cha ushahidi kamili wa umiliki wa Serikali. Kamati inaamini kwamba kwa kufanya hivyo Nyaraka za Zanzibar zitakuwa na alama maalumu ambayo popote itakapopelekwa itakuwa ni kielelezo cha kujitegemea kuwa nyaraka hiyo ni mali ya Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Jambo hili ni muhimu kwa kuwa Nyaraka zilizopo sasa katika jumba la nyaraka hazina muhuri maalumu wa Serikali ambao unaonyesha umiliki wa nyaraka hizo.
5. Taasisi ya Nyaraka iweke kanuni maalumu za Matumizi ya Nyaraka kwa watumiaji mbali mbali wanaofika hapo. Kanuni hizo ziweke masharti ambayo mtu yeyote atapewa asome kabla ya kutumia nyaraka hizo, mfano kutoruhusiwa kwa mtu yoyote kupewa nyaraka kongwe zilizokuwa halisi na badala yake mtu apatiwe kopi iliyothibitishwa n.k
6. Taasisi ya Nyaraka ipatiwe walinzi wa kudumu kutoka Jeshi la Polisi au vikosi vya Idara Maalumu za SMZ, kama vile zinavyolindwa Taasisi nyengine za Serikali.
7. Kamati inapendekeza kurekebisha mfumo wa uhifadhi wa nyaraka kwa kutafutwa 'mobile shelf' ambazo ni salama zaidi na zinaweza kuhifadhi nyaraka nyingi katika sehemu ndogo na kupunguza tatizo la ufinyu wa chumba cha uhifadhi nyaraka.
8. Kamati inapendekeza kuwepo utaratibu wa mara kwa mara wa kuwapima afya wafanyakazi wa Nyaraka ambao wanafanyakazi katika mazingira hatarishi kiafya ambayo ni ya vumbi la karatasi za zamani na dawa za kemikali za kutibu karatasi.

3.2 MAONI NA MAPENDEKEZO YA JUMLA YA HATUA ZA KUCHUKULIWA

Kamati inaelekeza maoni na mapendekezo yafuatayo kwa ajili ya kufanyiwa kazi:-

1. Sheria namba 3 ya mwaka 2008 ifanyiwe marekebisho kwa kuwekwa nafasi ya Mkurugenzi Msaidizi, kuongezwa kwa adhabu kali kwa uharibifu, wizi, uhamishaji kinyume na sheria wa nyaraka n.k aidha marekebisho mengine ya sheria hiyo yazingatie maoni mbali mbali ya Kamati katika ripoti hii.
2. Serikali ifanye marekebisho ya Uongozi wa Taasisi ya Nyaraka, kwanza kwa kuteua Bodi mpya ya Ushauri itakayokuwa na wataalamu wenye elimu na uzoefu wa Mambo ya Nyaraka mara baada ya kumalizika kwa muda Bodi iliyopo, aidha Serikali isichukuwe muda mrefu kuteua bodi nyengine, pili kuwepo Mkurugenzi Mkuu ambaye ataweza kutekeleza kazi zake kwa mujibu wa masharti ya Sheria Namba 3 ya mwaka 2008.

3. Mapendekezo ya kuzitafuta nyaraka za Serikali kwa Utaratibu wa Sheria za Kimataifa yafuatwe kama yalivyopendekezwa na wataalamu, rejea kiambatanisho namba KTN 35.
4. Uajiri wa wafanyakazi katika Taasisi ya Nyaraka ufuatiwe na uchunguzi wa kina kwa anayeajiriwa (Vetting) ili kubaini taarifa za mwajiriwa kabla ya kuajiriwa.
5. Maslahi ya wafanyakazi yaimarishwe, Kamati imebaini kuwa maslahi madogo ya wafanyakazi ni moja kati ya sababu kuu zinazopelekea washawishike kirahisi kuiba nyaraka ambazo thamani yake ni kubwa.
6. Taasisi ya Nyaraka ipatiwe fungu lake la bajeti (Vote) badala ya kutegemea kasma kutoka Wizarani ambayo inaitazama Taasisi ya nyaraka kama Idara ya kawaida na kutokuona umuhimu wake kwa ukaribu.

Kamati inakiri kuwa licha ya kutumia muda mfupi na nguvu nyingi katika uchunguzi na kuja na mapendekezo hayo, haina maana kuwa uchunguzi huu umemaliza kila kitu isipokuwa yaliyogundulikana ni kwa mujibu wa muda na nyenzo ambazo Kamati hii imepatiwa kwa muda mfupi.

Katika kufanyakazi ya uchunguzi wa nyaraka zilizopo na zilizopotea Kamati ilifanyakazi kubwa ya kutwa nzima ikisaidiana na Mtaalamu wa Kumbukumbu na Nyaraka kutoka Mamlaka ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa, ndugu Abas Ibarahim Sanya ambaye amewahi pia kuwa mfanyakazi wa Taasisi ya Nyaraka kwa kipindi kirefu.

Na pia Kamati ilipata fursa ya kutumia utaalamu wa lugha ya kiarabu alionao Mhe. Abdalla Moh'd Ali ambaye ni mjumbe wa Baraza hili, kwa kutafsiri Nyaraka mbali mbali ambazo Kamati ilizikaguwa.

Kamati pia ilitumia mtaalamu wa Taasisi ya Nyaraka, ndugu Omar Shehe Khamis ambaye alisadiana na Kamati katika kupekuwa nyaraka mbali mbali. Kazi hiyo ya wiki nzima iligusa baadhi ya maeneo (sampling) ambayo ilitosha kuonyesha picha ya mapungufu kadhaa ya uwepo wa nyaraka zetu.

Katika kuhitimisha maelezo haya Kamati inapenda kusisitiza tena kuwa uchunguzi kamili ufanyike wa kuziorodhesha nyaraka zote na kuzitambua zilizopo na ambazo hazipo pamoja na kuweka faharisi kwenye dijitali ili ziweze kuhifadhiwa vizuri.

Wakati wa uchunguzi Kamati iliweza kufika maeneo machache na ingeliwezekana kufika maeneo yote kama muda na nyenzo zingekuwa za kutosha, Kamati pia inapendekeza kwa Serikali kuwezesha uchunguzi huo ufanyike kwa jumba lote ikitumia vielelezo

ambavyo Kamati imepatiwa na wataalamu vilivyowahi kutumika kuorodhesha nyaraka zote.

Kamati inachukuwa fursa hii kumpongeza Spika wa Baraza la Wawakilishi ambaye muda wote Kamati hii ikifanyakazi aliipatia ushirikiano na kutenga muda wake wa kazi na wa binafsi kujadiliana nayo na kutaka kujuwa inavyoendelea na kazi zake.

Kamati inatoa shukurani kwa Katibu wa Baraza la Wawakilishi kwa msaada wake wa kuipa nyenzo Kamati za kufanyakazi ikiwamo rasilimali fedha na watendaji, msaada wa kitaalamu, fikra na ushauri kwa muda wote mpaka ripoti hii imeletwa hapa Barazani.

Kamati inapenda kutoa shukurani za pekee kwa wajumbe wa Baraza la Wawakilishi wote waliosaidia Kamati kwa kutoa taarifa mbali mbali na kwa umuhimu mkubwa Kamati imepokea mchango mkubwa wa mawazo kutoka kwa aliyekuwa Mwakilishi wa Jimbo la Magomeni Mhe. Salmin Awadh Salmin, ambaye amefariki kabla ripoti hii kukamilika na kuwasilishwa Barazani, Mwenyezimungu amlaze mahala pema peponi, Amin.

Kutokana na mchango wake mbele ya Kamati mnamo mwezi wa Januari, 2015 Kamati imeweza kupata pa kuanzia kutoka vyanzo muhimu vya taarifa ambavyo alishauri Kamati kuanza navyo.

Ripoti hii isingelikamilika bila ya msaada wa Mkurugenzi wa Taasisi ya Nyaraka pamoja na watendaji wake ambao walisaidia taarifa mbali mbali, naye tunamshukuru.

Kamati inatoa shukurani kwa mawaziri ambao walikubali kutoa maelezo mbele ya Kamati na kuwezesha taarifa mbali mbali kupatikana, Naibu Katibu Mkuu AR Kazi na Utawala Bora kwa kuipokea Kamati siku ya mwanzo ilipoanza kazi yake ya uchunguzi na kwa uzalendo wa kufatilia kadhia hii mpaka hapa ilipofika.

Kazi hii ya kuchunguza imepita katika maeneo mengi ambayo kutokana na ufinyu wa muda na nafasi haitawezekana kutaja na kuwashukuru wote, Kamati inapenda kuwashukuru wote waliotoa mchango wa kila hali na mali kwa Kamati hii ambao haikuwezekana kuwataja wote bali kwa shukurani hizo za jumla michango yao muhimu itambulike kuwa ilikuwa msaada mkubwa kwa Kamati.

Mwisho shukurani kwa Mheshimiwa Rais wa Zanzibar ambaye Kamati imepata taarifa kuwa ameahidi Serikali yake itachukuwa hatua ya kuzitafuta nyaraka hizi popote pale zilipo.

Kamati inampongeza kwa hatua hiyo na kumtaka katika kuchukuwa hatua atafakari na kuyafanyiakazi mapendekezo ya Kamati hii kwa MASLAHI YA NCHI NA VIZAZI VIJAVYO. Historia itamkumbuka kwa uzalendo wake na uongozi wake wa kujali maslahi ya nchi yake kwanza.

.....

Mahmoud Mohamed Mussa,

Mwenyekiti,

Kamati Teule ya Kuchunguza Upotevu wa Nyaraka,

Baraza la Wawakilishi,

Zanzibar